

Incwadi Eyisisekelo Sokufunda

ISIZULU

ULIMI LWASEKHAYA

IBANGA

3

ITHEMU 3

Incwadi Eyisisekelo Sokufunda

IBANGA 3 | ITHEMU 3

ISIZULU

Okuqukethwe

Ithemu Lesi3-	1
Indikimba: Singosomabhizinisi	2
Isono lesi-1	4
Isono lesi-2	11
Indikimba: Senza umehluko	18
Isono Lesi-3	20
Isono lesi-4	27
Indikimba: Ubunjalo bethu	34
Isono lesi-5	36
Isono lesi-6	43
Indikimba: Sifunda izinto ezintsha	50
Isono lesi-7	52
Isono lesi-8	59

ITHEMU 3

Indikimba: Singosomabhizinisi

Ukunothiswa kolimi:

Isaga

Umushwana wesiko onikeza iseluleko. Izaga zivame ukuquketha ulimi oluyizifenko njengezingathekiso.

Inkunzi isematholeni.

Lesi saga sisho ukuthi osomabhizinisi abaqavile noma abaholi abaqavile abanamandla nabaphumelelayo baqala besesebancane okanye baqala kungenalutho benze okuthile nokukhulu kokungekho.

Izindaba:

**Kudayiswa
amaqanda amasha**

**UKelvin Doe: uDJ
Focus**

Isilulumagama

**ihoko
lezinkukhu:** Indlu encane noma umpheme lapho kuhlala khona izinkukhu.

khangisa: ukutshela abantu ngento ofuna ukuyidayisa.

**Iphepha
lesikhangiso:** Isiqephu sephepha esinikeza abantu ulwazi.

yandisa: ukwenza into ibe nkudlwana noma ukuyikhulisa.

**ukuqamba
okusha:** Ukucabanga kahle ngezinto ezintsha kanye namacebo akhaliphile okuxazulula izinkinga.

ubunjiniyela: Ukuklama kanye nokwakha izinto ngenhloso yokuxazulula izinkinga.

**Umthombo
wokuthumela:** Ithuluzi eliwumthombo wokuthumela amasignali omsakazo ukuze abantu bakwazi ukulalela isiteshi somsakazo.

ukubekezela: Ukuqhubeka usebenze kanzima noma into ilukhuni.

Isilulumagama

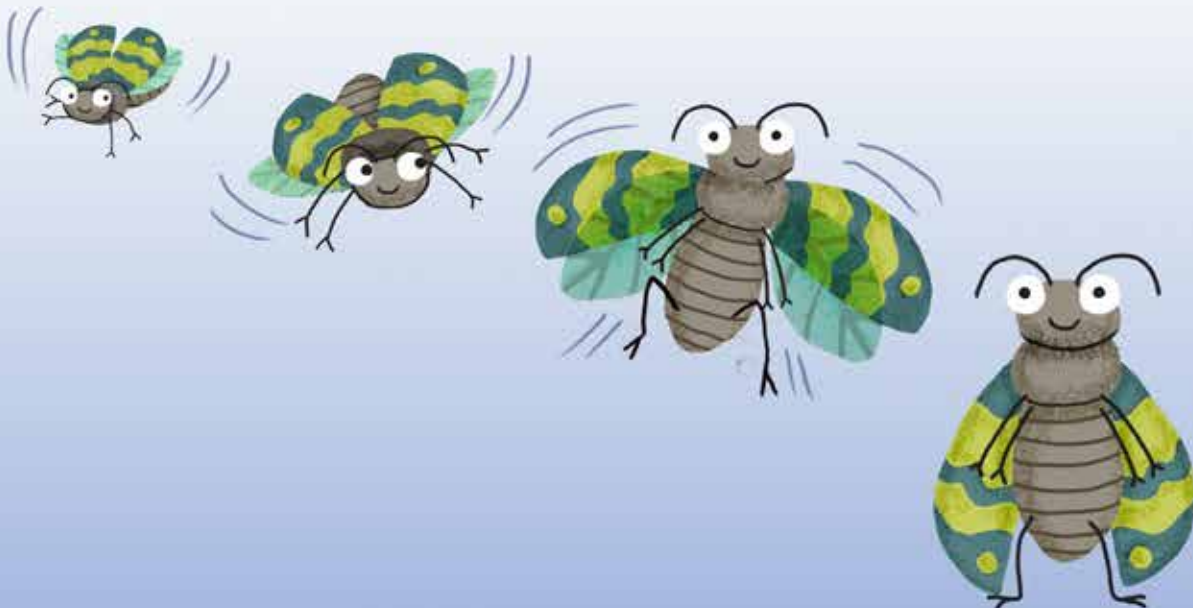
usomabhizinisi:	Umuntu osungula ibhizinisi futhi adayise izinto noma izinsiza ukuze azuze imali.
ibhizinisi:	Umsebenzi owenziwa abantu ukuze bazuze imali ngokudayisa izinto noma izinsiza.
ukubala:	Ukuhlanganisa izimpendulo usebenzisa izinombolo.
Umthengi:	Umuntu othenga into esitolo noma ebhizinisini.

Buza umndeni wakho:

Ingabe kukhona umuntu ongosomabhizinisi emndenini wethu? Uma kunjalo, unahlobo luni lwebhizinisi.

Ucabanga ukuthi kuncono ukuba nomsebenzi noma ukuba ngumnikazi webhizinisi? Kungani?

Ukufunda ngokushelela

Ukuzilungiselela ibanga lesi-4

- Sekuyisikhathi sokuqala ukulungiselela iBanga lesi-4, okuzoba ushintsho olukhulu.
- UThozu umfundi webanga lesi-4. Ukhathazekile ngokufunda ebangeni lesi-4.

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Ukhathazekile ngokufunda

Uthisha wami usho okuthile namuhla okwenze isisu sami siguquke. “Ngonyaka ozayo, eBangeni lesi-4, kufanele ufunde uwedwa,” kusho uNkskz Dlamini. “Futhi kufanele uqonde okufundile.”

Ngibheke ezansi encwadini yami. Amagama ngezinye izikhathi ayaxubana uma ngifunda. Ngizizwa ngesaba. Kuzothiواني uma ngingakwazi ukukwenza?

Ngesikhathi sekhefu ngahlala ngingedwa. Umngane wami uLesedi weza wahlala nami. “Kungani udabukile?” kubuza uLesedi.

“Angikwazi ukufunda njengawe,” ngitshela uLesedi.

ULesedi wabamba isandla sami. “Thozu, ungazilolonga nami.

Kulobo busuku ngatshela ugogo wami. Wamamatheka wathi, “Sizofunda kancane kancane ubusuku bonke, ntombazane yami. Kancane, kancane.”

Manje ngizizwa nginesibindi kancane. Mhlawumbe uma ngizilolonga nsuku zonke, amagama azoba abangane bami.

Ukuqondisisa

Xoxisanani ngemibuzo elandelayo nomlingani wakho okanye iqembu lakho.

1. Ubani omunye okufanele uThozu akhulume naye ngokufunda kwakhe?
2. Uzizwa kanjani ngokufunda uwedwa ebangeni lesi-4?
3. Ingabe kukhona okuthile okhathazeke ngakho okwehlukile, njengokubhala noma iZibalo?
4. Ubani ongakhuluma naye ngokukhathazeka kwakho?

Ukufunda ngokushelela

- Ukulungiselela Ibanga lesi-4
- Ngezinye izikhathi, izinto ezintsha zingakwenza ube nokwesaba okanye uzizwe usaba!
- UNomusa ungumfundi weBanga Lesi-3. Ukhathazekile ngamakilasi amasha nothisha abasha.

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Wesaba ukushintsha amakilasi

EBangeni lesi - Lesi-3, nginothisha oyedwa nekilasi elilodwa. UNkskz Mavuso uyangazi. Uyazi ukuthi ngithanda ukuhlala eduze nefasitela. Ikilasi lakhe lizwakala liphephile, njengasekhaya.

Kodwa umfowethu omdala ungitshele ngento eyesabekayo. “EBangeni lesi-4, uhamba uye emakilasini ahlukenene,” kusho yena. “Uthola uthisha ohlukile isifundo nesifundo!”

Inhliziyo yami yathi, gigi, gigi, gigi. “Kungathiwani uma ngiduka?” ngabuza ubhuti. “Kungathiwani uma othisha abasha bengangithandi?”

Wahleka, kodwa hhayi ngendlela embi. “Ungazikhathazi Nomusa! Nami ngangesaba,” kusho yena. “Kodwa emva kwalokho kwaba mnandi. Kufana nohambo oluncane olujabulisa nsuku zonke.”

Ngisakhathazekile. Ngezinye izikhathi ebusuku ngicabanga ngakho kuvele kushwaqe amathumbu.

Kodwa uMama uthi, “Bonke abantwana bazobe bebasha ndawonye. Ningasizana.”

Ukuqondisisa

Xoxisanani ngemibuzo elandelayo nomlingani wakho okanye iqembu lakho.

1. Kwenzeka ini esikoleni sakho uma undlulela ebangeni lesi-4?
2. Ingabe unothisha abahlukenene isifundo nesifundo?
3. Ingabe uya emakilisini ahlukenene ngezinye izikhathi?
4. Uzizwa kanjani ngalokhu?
5. Uyayazi indlela esikoleni sakho?

Indikimba: **Singosomabhizinisi**

Ukufunda ngokushelela

- Ukulungiselela ibanga lesi-4
- uNozi ungumfundi webanga lesi - Lesi-3 ohlala eshiywe isikhathi okanye olahla izinto.

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Ukunakekela izinto zami

Ngezinye izikhathi izinto zami ziyangibalekela. Indlela engizizwa ngayo. Izolo ngilahlekelwe ijezi lami ngesikhathi sekhefu. Ngeviki eledlule kwaba ipensela yami entsha.

Namuhla uNkskz Mnisi uthe, “Khiphani izincwadi zenu zezibalo.” Wonke umuntu ubesehiphile izincwadi zakhe. Ngacinga, ngacinga esikhwameni sami. Ngizwe ubuso bami bushisa. Ngibe ngowokugcina futhi.

Uma insimbi ikhala, ngihlala ngiba ngowokugcina ukupakisha. Abangane bami balinda emnyango. “Sheshisa!” besho kimi.

UMama uthi, “Nozi, eBangeni lesi-4 kufanele unakekele izinto zakho. Uthisha wakho ngeke akwenzele lokho.” Lokho kungenze ngakhathazeka.

Kodwa uNkskz Mnisi ungikhombise iqhinga. “Pakisha isikhwama sakho ngendlela efanayo nsuku zonke,” kusho yena. “Bese usho uhlu lwakho: izicathulo, ijezi, isikhwama samapensela, izincwadi.”

Manje ngisho uhlu lwami oluncane engqondweni yami, njengengoma.

Ukuqondisisa

Xoxisanani ngemibuzo elandelayo nomlingani wakho okanye iqembu lakho.

1. Uke ulahlekelwe yizinto esikoleni noma ekhaya?
2. Yiziphi izinto ovame ukuzilahla?
3. Ungakwazi ukwenza ingoma ezokusiza ukhumbule ukupakisha izinto zakho?
4. Uke wenze kancane uma ukhipha izinto noma upakisha?
5. Uma unekhono lokuzenza kahle lezi zinto, ingabe unemibono uzama ukusiza abangane bakho?

Ukufunda ngokushalela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Indawo kaThabo yokuwasha izimoto

UThabo wayethanda ukuwasha izimoto. Wayefuna ukuthenga ibhayisikili elisha eliluhlaza okwesibhakabhaka. “Ngingaqala ibhizinisi!” UThabo watshela unina.”

“Lowo ngumbono omuhle,” umama wakhe wamamatheka.

“Ungaba ngusomabhizinisi wangempela.”

UThabo wenza isikhangiso ngobunono ebhodini. Sasithi: Indawo KaThabo Yokuwasha Izimoto Zicwebezele. Ama-R20 kuphela imoto ngayinye. Waboleka kumalume wakhe ohlala ewusizo ibhakede, isiponji esithambile nensipho.

NgoMgqibelo ekuseni, uThabo walinda ngaphandle. Ngokushesha, uMnu. Sithole wamisa imoto yakhe ebomvu engcolile eduze kwesango. “Sawubona Mnu. Sithole,” kwasho uThabo ngokuzithoba. “Ngingayiwasha imoto yakho namuhla?”

“Yebo, ngiyacela, Thabo,” kuphendula uMnu. Sithole. “Ingcole kabi yilezintuli zomgwaqo oya epulazini.”

UThabo wasebenza kanzima. Waxuba amanzi afudumele nensipho. Wahlikihla amasondo ngokucophelela. Wayiphinda imoto ngamanzi ahlanzekile. Ekugcineni wasula amafasitela aze acwebezela elangeni.

UMnu. Sithole waya ngaphandle wabuka imoto yakhe ecwebezelayo.

“Hawu! Wenze umsebenzi oncomekayo,” washo ejabulile. Wanikeza uThabo amaphepha amabili ashelelayo angamarandi angamashumi amabili ngalinye. “Imali engaphezulu yithiphu yomsebenzi wakho onzima. “Ngiyabonga kakhulu!” kwasho uThabo emamatheka.

UTHabo wakhokhela umalume wakhe ama-R25 ensipho. Wanikeza unina ama-R10 amanzi. Wasala ngama-R5 kuphela kodwa ke kwakuyisiqalo.

NgoMgqibelo olandelayo ekuseni, uMnu. Sithole wabuya nemoto yakhe ebomvu. Ngemva kwakhe kwakunamanye amakhasimende ama-3. UThabo waba nokuziqhayisa - wayeseliqalile ibhizinisi lakhe.

Ukuqondisisa

Bhala izimpendulo encwadini yakho yokubhalela:

1. Yini ibhizinisi likaThabo?

- a. Uthengisa amabhayisikili.
- b. Uwasha izimoto.
- c. Wenza izimpawu ngamabhodi.

2. UThabo ukhokhisa malini ngokuwasha imoto?

- a. Ama-R10
- b. Ama-R40
- c. Ama-R20

3. UMnu, Sithole wayemnikelani uThabo ithiphu?

- a. UMnu. Sithole ungumalume kaThabo.
- b. UThabo wasebenza kanzima futhi wenza umsebenzi omuhle.
- c. UMnu. Sithole uyindoda elungile.

Ukubhala ngesandla

Kopishela encwadini yakho yokubhalela:

Ulamu uthengise amathoyizi
akhe nezincwadi.

Ugogo wakhe wayeziqhenya
ngaye.

Ukufunda ngokushlela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Kuthengiswa amaqanda amasha

Ugogo kaRhulani wayenezinkukhu eziningi ezizalela amaqanda amaningi. Umndeni wonke wawuwadla amaqanda, kodwa kwakunamaqanda amaningi ayesele egcekeni.

Ngelinye ilanga kusihlwa ugogo wapheka isidlo sakusihlwa ipapa namaqanda.

UDakalo, umngani kaRhulani, wadla nabo, UDakalo wabatshela ukuthi anambitheka kamnandi kangakanani amaqanda abo. URhulani wamchazela ukuthi amaqanda ayevela ezinkukhwini zabo.

Ngalobo busuku, ugogo wacabanga isikhathi eside ngamaqanda ayesele nangalokho okwakushiwo uDakalo. Wayenecebo!

Ngakusasa, uRhulani wathola ugogo akha ihhoko lezinkukhu ngamapulangwe kanye nezipikili. Watshela uRhulani ukuthi ihhoko lezinkukhu lalizokwenza kubelula ukuqoqa amaqanda, ngoba izinkukhu zazizozalela onke amaqanda phakathi ehhokweni. Ugogo wachaza icebo lakhe lokudayisa onke amaqanda ayesele.

URhulani nodadewabo basiza ukukhangisa amaqanda adayisayo. Ugogo watshela uMnu. uTshivase ngamaqanda. UMnu. uTshivase wakhuluma nabantu abaningi.

Umama kaDakalo waba ikhasimende lokuqala! Watshela ugogo ukuthi uDakalo wawathanda kangakanani amaqanda.

Ugogo wanquma ukuthi
bazosebenzisa
imali abayizuze
ngokudayisa
amaqanda asele
ukutshala izitshalo
bazidayise.

Ukuqondisisa

Bhala izimpendulo encwadini yakho yokubhalela:

- 1. Yini ugogo ayakha?**
Ugogo wakha i...
- 2. Kwakuyini icebo likagogo ngamaqanda ayesele?**
Icebo likaGogo kwakuwukuthi...
- 3. Wasebenzisani ugogo ukwakha ihhoko lezinkukhu?**
Ugogo wasebenzisa a ... ne ... ukwakha ihhoko lezinkukhu.
- 4. Ucabanga ukuthi kulicebo elihle ukutshala izitshalo? Kungani?**
Ngicabanga ukuthi kulicebo elihle/ akusilona icebo elihle ngoba ...

Funda isiphetho esihlukile endabeni.

Izinkukhu zikaGogo zazibekela amaqanda amaningi — amaningi kakhulu ukuthi umndeni owodwa ungawadla.

Ngolunye usuku kusihlwa, umngane kaSamu, uZethu, wadla isidlo sakusihlwa nabo wathi amaqanda anambitheka kamnandi kakhulu. Ngalobo busuku, uGogo wacabanga isikhathi eside ngawo wonke amaqanda amaningi. Waba nombono!

Ngakusasa, uGogo wapakisha wonke amaqanda angaphezulu kubhaskidi omukhulu.

“Woza, Samu,” kusho yena. “Sizoya esikoleni sakho.”

UGogo wanikela ngamaqanda ekhishini lesikolo. Manje ingane ngayinye yathola iqanda elibiliswe nephalishi lasekuseni.

“Amaqanda enza izingane ziqine futhi zihlakaniphe,” kumamatheka uGogo.

USamu wazizwa eziqhenya. Wonke umuntu wathi ugogo wakhe wenza isidlo sasekuseni esimnandi kunazo zonke esigodini!

Xoxa ngezihloko ezihlukile.

1. Yisiphi isiphetho osithanda kakhulu?
2. Kungani?
3. Ungacabanga indlela ehlukile indaba engaphela ngayo?

Imofoloji

aba

Isakhi seviki:

Yini umsebenzi walesi sakhi?

- Lesi sakhi sikhombisa ukuthi kunabantu ababili noma ngaphezulu noma kukhulunywa ngabantu abaningi.

Sisithola kuphi lesi sakhi?

- Isiqalo sebiso esitholakala ekuqaleni kwebiso (ibizo).

Isibonelo:

- Umfana (1) – abafana (2)

Ukuguqulela enkulumeni (ukudikhoda)

Shintshanani ukufunda amagama nixoxisane ngencazelo yawo:

abafundi

abakhaphi

abathengi

Ukufunda ngokushelela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Abahlengikazi abanothando

Isibhedlela sangakithi sinabahlengikazi abanini. Basiza abantu abaningi abafuna usizo. Abahlali bangakithi ave belujabulela usizo olutholakala esibhedlela. Abantwana nabo bayaluthola usizo uma bezojova. Abahlengikazi badlala indima enkulu emphakathini wethu.

Abafana bazodlala umqhudelwano. Bazodlala nabadlali abanqobe kabili. Abaphathi balo mdlalo banikeza abanqobile indondo. Abantu abanqobile bathola nemali yokuzithuthukisa. Uzobamnandi lo mqhudelwano.

Imofoloji

Thola wonke amagama embhalweni asebenzisa **Aba**
Bhala uhlu lwala magama encwadini yakho.

Ukuqondisisa

Bhala izimpendulo encwadini yakho yokubhalela:

Uyini umsebenzi wesakhi aba-?

1. Siveza ubunye begama
2. Siveza ukuthi babili nona ngaphezulu abantu esikhuluma ngabo.
3. Siveza inkathi endlule.

Imofoloji

Funda imisho eyisibonelo.

Qaphela indlela ingxenye yegama edwetsheliwe ishintsha ngayo.

Umfundi bafunda incwadi.

Abafundi bafunda incwadi.

Imofoloji

Bhala kabusha umusho osencwadini yakho yokusebenzela.

Shintsha ingxenye yesakhi edwetsheliweu ukukhombisa: Ukuthi babili noma ngaphezulu abantu esikhuluma ngabo.

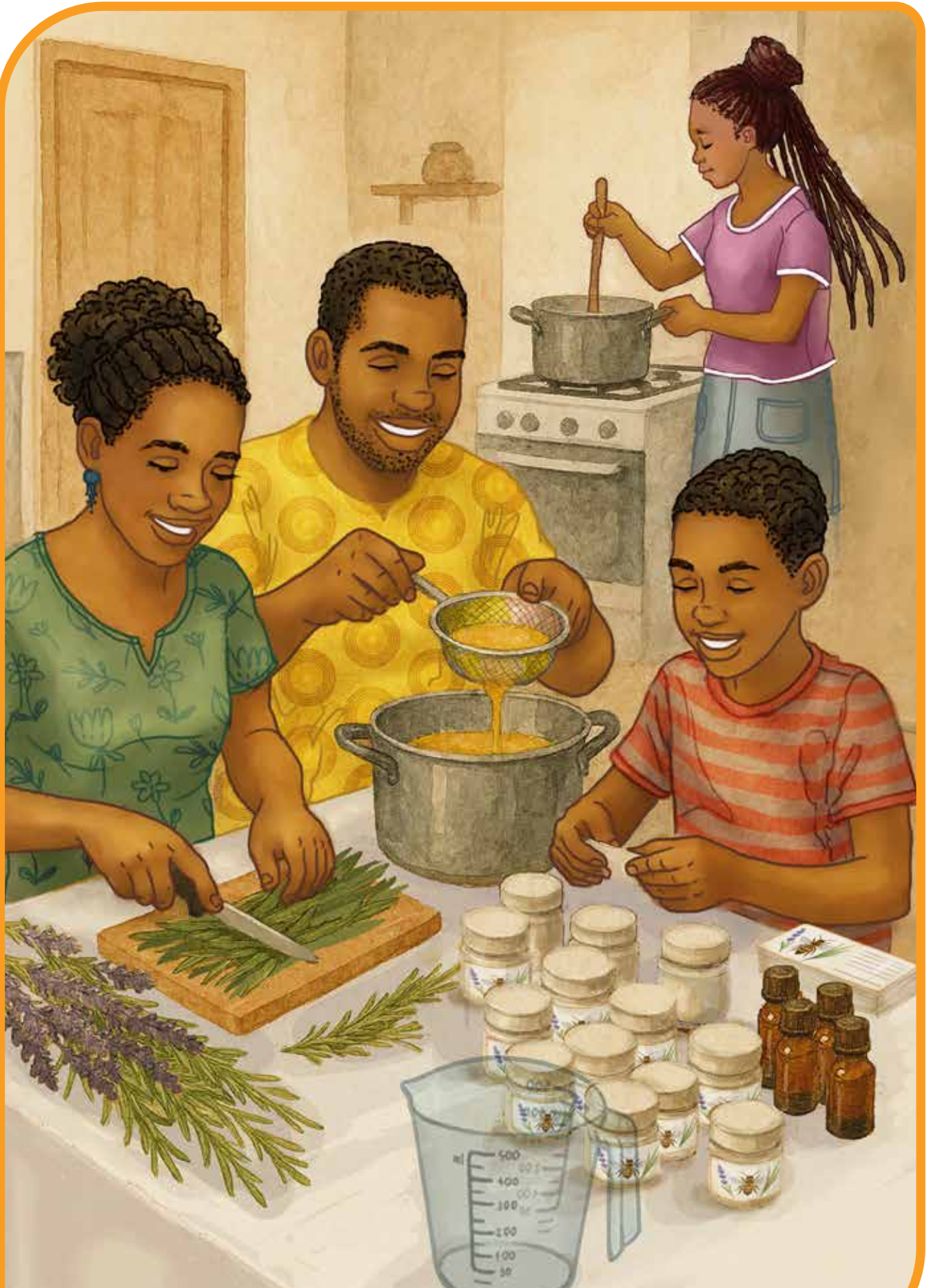
1. Ubaba uzohamba nomfana ababili.
2. Ugogo ulalele umzukulu wakhe abathathu.
3. Umzukulu bagogo bageza amfuleni.
4. Umfundi ababili bageza emfuleni.
5. Umzali babizwe esikoleni.

Ukufunda ngokushalela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Abazali bazoya esikoleni. Abaphathi bezikole babize umhlangano. Lo mhlango umayelana memiphumela yabafundi. Abazali bavumelekile ukuza nabakhaphi. Abazali balulinde gamehlo abomvu lolu suku.

Ukuxoxa indaba ngobuciko

Ukufunda ngokushelela

Sebenzisa izimpawu zokuloba ukukusiza ufunde ngokushelela.

Uma ubona ungqi, thatha ikhefu.	.
Uma ubona ukhefana, thatha ikhefu elifishane ngokushesha.	,
Uma ubona umbuzo, shintsha iphimbo lakho likhombise ukubuza umbuzo.	?
Uma ubona umbabazi, shintsha iphimbo lakho liveze umuzwa wokubabaza.	!
Uma ubona abacaphuni, shintsha iphimbo lakho lifane nelalo obekhuluma inkulumo oyindlulisayo.	“...”

Ukufunda ngokushelela

Shintshanani ukufunda umusho nizwakale.
Qaphela izimpawu zokuloba.

1. Isitolo samathoyizi sinemidlalo eminingi, amabhola kanye nezibhamu.
2. Ngenkathi befika esitolo, uMusa noyise bathenge amathoyizi.
3. Suka Lapho!
4. Ubani obhale lana?
5. “Phumani la!” kumemeza umninistolo.
6. “Liyimalini leli bhola?” kubuza uMusa.
7. “Ngingakupha leli thoyizi,” kusho umninistolo. “Ukufanele ukuba nalo.”

Ukubhala nokuqonda imisindo nezinhlamvu

Bhala kabusha umusho osencwadini yakho yokusebenzela.
Faka uphawu lokuloba olungekho

1. ngizobuya nezimphahla izicathulo namathoyizi
2. ningangeni lapho
3. yini lena
4. yekani lento kusho uthishela
5. nizobuya nini kubuza umama

Ukufunda ngokushlela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Ibhikawozi kaMmanako

UMmanako uhlala kuleli dolobha akhulela kulo eMpumalanga. Idolobha lakhe, iGraskop yinhle kakhulu. Abantu abaningi bayalivakashela bevela emhlabeni wonke jikelele.

UMmanako ungumbhaki. Njalo ekuseni uvuka entathakusa. Ubhaka isinkwa esinsundu. Ubhaka amakhekhe emarula anongozelayo. Isitolo sakhe esincane sihlala sinuka kamnandi.

Izivakashi eziningi zima ebhikawozi kaMmanako ukuzothenga isinkwa namakhekhe ngaphambi kokuvakashela izimpophoma.

Uthengisa ulofu wesinkwa ngama-R35. Uthengisa amakhekhe amancane emarula ngama-R15 lilinye.

Izivakashi ziyathanda ukuzwa ukudla kwaseNingizimu Afrika, ngakho uMmanako uthengisa amakhekhe amaningi emarula.

UMmanako usebenzisa imali ayenzayo ukukhokhela ukuqasha, ugesi nezisebenzi zakhe. Unabantu aba-2 abamsebenzelayo. Ubuye asebenzise imali ukuthenga ufulawa nezinye izithako.

UMmanakho uyakuthanda ukuzama amaresiphi amasha. Umatasa ngeresiphi entsha yesinkwa esinomqwebu. Ucabanga ukuthi abantu abaningi bazosithanda.

Ukuqondisisa

Bhala izimpendulo encwadini yakho yokubhalela:

1. Ukhulele kuphi uMmanako?

- a. Edolobheni laseGraskop.
- b. Esifundazweni saseMpumalanga.
- a. Edolobheni laseGraskop esifundazweni saseMpumalanga.

2. Iziphi izinhlobo zamakhekhe athengiswa uMmanako?

- a. Amakhekhe emarula.
- b. Amakhekhe esinkwa esinsundu.
- c. Amakhekhe kaKhwini.

3. Iziphi izinto ezimbili uMmanako okufanele azikhokhele?

- a. Ukuqasha nophethiloli
- b. Ugesi namakhekhe
- c. Ukuqasha nogesi

Ukubhala ngesandla

Kopishela encwadini yakho yokubhalela:

NgoMgqibelo, ngiqale ukuthunga izimpahla zonodoli wami.

Ngesonto, ngithengise izinto ezimbili.

Ukufunda ngokushlela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

UKelvin Doe: uDJ Focus

UKelvin Doe wazalelwa eFreetown, eSierra Leone. Indawo yakwa Kelvin yayinezintambo zikagesi, kodwa zazingasebenzi kahle. Indawo yakubo yayiba nogesi okungenani kanye ngesonto.

Ngesikhathi uKelvin eseneminyaka eyi-10, wayefuna ukuxazulula inkinga kagesi. Waqoqa izinsimbi ezilahliwe kanye nezinto ezisebenza ngogesi ezephukile. Wachitha amahora amaningi ehlanganisa izingcezu ezephukile ndawonye zize ziphinde zisebenze futhi. Ngokuzilolonga nsukuzonke, wazifundisa ukulungisa izinto ezisebenza ngogesi.

Ngesikhathi uKelvin eseneminyaka eyi-13, wasungula ibhethri lokukhanyisa endaweni yakubo.

Ngemva kwalokho, uKelvin wezwa ngekhempu ekhethekile yezingane ezifuna ukuxazulula izinkinga emphakathini yazo. Umgqugquzeli wekhempu kwakungu David Sengeh.

UKelvin wanquma ukuthi ufuna ukuqala isiteshi somsakazo. “Uma sinesiteshi somsakazo, singakwazi ukukhuluma ngazo zonke izinkinga zomphakathi wethu,” kwasho uKelvin. Wahlanganisa ndawonye iqembu base befaka isicelo sekhempu.

Ekhempini, uKelvin wakha yonke into ayezoyidinga ukuqala isiteshi sakhe somsakazo. Wahlanganisa abasebenzi bakhe bomsakazo. Wanquma ukuthi isiteshi sakhe somsakazo sizosakaza izindaba ezijwayelekile, izindaba zomphakathi, amacebo kanye nomculo. UKelvin wazinika igama azolisebenzisa emsakazweni: uDJ Focus.

UDavid wayekholwa ukuthi uKelvin wayenamakhono amakhulu kanye nentshisekelo. UKelvin wazuza umklomelo ophezulu ekhempini.

UDavid waphinde wahlelela uKelvin ukuthi aye ohlelweni lokufunda eMIT eMelika. Lena inyuvesi evelele yezesayensi nobuchwepheshe. UKelvin wayeneminyaka eyi-16 nje. Wayemncane kunabo bonke ababemenyiwe beyingxenge yalolu hlelo lokufunda.

Kuze kube namuhla, uKelvin usaqhubeka nesiteshi sakhe somsakazo, usungula izinto ezintsha, futhi usiza umphakathi.

Ukuqondisisa

Bhala izimpendulo encwadini yakho yokubhalela:

1. Uvela kuphi uKelvin Doe?

UKelvin Doe uvela e ...

2. Ngubani umgqugquzeli wekhempu uKelvin aya kuyo?

Umgqugquzeli wekhempu uKelvin aya kuyo ngu...

3. Ngubani igama likaKelvin lasemsakazweni?

Igama likaKelvin lasemsakazweni ngu ...

4. UKelvin wasebenzisa umsakazo ukwabelana ngemibono yakhe. Kulezi nsuku singabelana kanjani ngemibono?

Kulezi zinsuku singabelana ngemibono ngokusebenzisa...

Funda isiphetho esihlukile endabeni.

Okwengeziwe ngoKelvin: uKelvin akawuwinanga umklomelo wonqobile ekhempini. Udumele, kodwa akayekanga.

Ekhaya, wakhe isiteshi sakhe somsakazo nabangane bakhe. Wenza izibani ngezingxenye ezindala. Izibani zazisebenzisa ukukhanya kwelanga. Wanika unina isibani sokuqala. Njalo ebusuku, indlu yakhe yayikhanya.

uKelvin wafundisa nezingane ezinye ukulungisa izinto.

Uqhubeka nokusungula izinto ezintsha nokwenza izinto ezinhle emphakathini wakhe.

Xoxa ngezihloko ezihlukile.

1. Yisiphi isiphetho osithanda kakhulu?

2. Kungani?

3. Ungacabanga indlela ehlukile indaba engaphela ngayo?

Indikimba: Senza umehluko

Ukunothiswa kolimi:

isisho

Umushwana lapho amagama anencazelo ehlukile kuleyo eqondwe/echazwa ngokusobala.

Ukubeka induku ebandla.

Lesi sisho sisho ukwenza into ehlukile engakaze yenziwe ngaphambilini neyohlala ikhunjulwa njalo.

Izindaba:

UZweli
uyazikhulumela

UGreta Thunberg,
iqhawekazi
lokuguquka kwesimo
sezulu

Isilulumagama

wagcona: washo izinto ezimbi ukwenza omunye azizwele ubuhlungu noma ephoxekile.

wamhlukumeza: waphatha omunye ngolunya noma ngendlela enesihluku ngokuphindelela.

ukubhoboza: ukuphuma ngokusebenzisa imbobo.

wavikela: wasiza noma wavikela omunye owayengaphathekile kahle.

ukungcoliswa kwemvelo: Izinto ezingcolile noma ezinobungozi ezisemoyeni, emanzini, noma ezweni ezilimaza izitshalo, izilwane, kanye nabantu.

ibhele laseqhweni: Ibhele elikhulu elimhlophe elihlala ezindaweni ezibanda kakhulu eduze ne-North Pole.

ukuguquka kwesimo sezulu: Izinguquko zesimo sezulu emhlabeni ezithatha isikhathi eside ezenza umhlaba ushise kakhulu futhi kuthikameza imvelo.

bhikisha: Uma abantu behlangana bezwakalisa ukungavumelani nento futhi befuna iguquke.

Isilulumagama

inkinga:	Into engahambi kahle noma enzima futhi edinga ukuxazululwa.
Isixazululo:	Impendulo yenkinga.
Imvelo esizungezile:	Umhlaba osizungezile, kufaka phakathi izitshalo, izilwane, amanzi, umhlaba kanye nabantu.
izinsiza zemvelo:	Izinto ezitholakala emvelweni ezisetshenziswa abantu, njengamanzi, ukukhanya kwelanga, izihlahla, noma umhlabathi.

Buza umndeni wakho:

Yini engingayenza ukusiza umndeni okanye ngenze umehluko?

Ucabanga ukuthi yini engalungile noma eyinkinga endaweni esihlala kuyo? Yini esingayenza ukwenza kube ncono?

Imofoloji

-ni

Isakhi seviki:

Yini umsebenzi walesi sakhi?

- Lesi sakhi sikhombisa ukuthi babili noma ngaphezulu abantu abenza isenzo. Sivame ukusetshenziswa uma unikeza umyalelo

Sisithola kuphi lesi sakhi?

- Sitholakala ekugcineni kwesenzo (isenzo).

Isibonelo:

- bhalani

Ukuguqulela enkulumeni (ukudikhoda)

Shintshanani ukufunda amagama nixoxisane ngencazelo yawo:

fundani

khuzani

buzani

Ukufunda ngokushelela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Ukubuza kubalulekile

Uthisha ungene ukilasini enganeme. “Thathani lo msebenzi wenu. Kungani ningabuzi uma ningazi. Ngihlale nginitshela ukuthi fundani uma nizobhala. Kodwa nina anilaleli.” kuthetha uthisha.

Inkulumo kamfundisi ihambe kanjena, “lalelani abazali benu ukuze nibusiseke. Hloniphani abazali benu ukuze nandelwe izinsuku zokuphila. Lalelani othisha esikoleni ukuze niphumelele. Fundani izincwadi zenu.”

Imofoloji

Thola wonke amagama embhalweni asebenzisa -ni
Bhala uhlu lwala magama encwadini yakho.

Ukuqondisisa

Bhala izimpendulo encwadini yakho yokubhalela:

Yini umsebenzi wesakhi -ni?

1. Sikhombisa ubuningi
2. Sikhombisa ubunye
3. Sikhombisa ukuthi babili noma ngaphezulu abantu abenza isenzo. Sivame ukusetshenziswa uma unikeza umyalelo.

Imofoloji

Funda imisho eyisibonelo.

Qaphela indlela ingxenye yegama edwetsheliwe ishintsha ngayo.

Lalela la bafana.

Lalelani la bafana.

Imofoloji

Bhala kabusha umusho osencwadini yakho yokusebenzela.

Shintsha ingxenye yesakhi edwetshelwe ukukhombisa: *Ukuthi babili noma ngaphezulu abantu abanikezwa umyalelo.*

1. Bhala umsebenzi wenu.
2. Funda izincwadi zenu.
3. Buka umabonakude.
4. Zisike zonke lezo zinkwa.
5. Mukhulule azihambele.

Ukufunda ngokushalela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

“Thathani leso sinkwa. Sigcobeni nisiphuze ngetiye. Gezani izitsha uma niqeda.” Kusho umama etshela abafana.

Indikimba: **Senza umehluko**

Ukufunda ngokushelela

Sebenzisa izimpawu zokuloba ukukusiza ufunde ngokushelela.

Uma ubona ungqi, thatha ikhefu.	.
Uma ubona ukhefana, thatha ikhefu elifishane ngokushesha.	,
Uma ubona umbuzo, shintsha iphimbo lakho likhombise ukubuza umbuzo.	?
Uma ubona umbabazi, shintsha iphimbo lakho liveze umuzwa wokubabaza.	!
Uma ubona abacaphuni, shintsha iphimbo lakho lifane nelalo obekhuluma inkulumo oyindlulisayo.	“...”

Ukufunda ngokushelela

Shintshanani ukufunda umusho nizwakale.
Qaphela izimpawu zokuloba.

1. Umama uthenge upende, izingodo kanye namathayela.
2. Uma sihlangani naye, sizomunikeza imali yakhe.
3. Thatha imali!
4. Nizolala kuphi?
5. Othisha bathe, “Kumele nifunde.”
6. “Sizobalandela nini?” kubuza umama.
7. “Hambani niyodla.” kusho uthisha. “Nizoqhubeka manibuya.”

Ukubhala nokuqonda imisindo nezinhlamvu

Bhala kabusha umusho osencwadini yakho yokusebenzela.
Faka uphawu lokuloba olungekho

1. sibone ubaba umama nogogo edolobheni
2. ngicela ungifundele lana
3. nukani
4. mulandeleni kusho uthisha
5. singahamba nabo kubuza uSizwe

Ukufunda ngokushhelela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Ungadlala nathi

UNeo wayethanda ukudlala ibhola likanobhutshuzwayo uma kuphuma isikole. Wayehlala eya epaki eliseduze kwasekhaya kubo emibhoshongweni emikhulu eyindilinga iPonte Towers.

Ngolunye usuku ntambama, uNeo wayedlalisa ibhola ngezinyawo ebaleni. Umfana omdala okwakuthiwa uJabu weza kuNeo wamthathela ibhola lakhe.

“Sekuyibhola lami leli manje,” kwasho uJabu ehleka. “Hamba kini, mfana omncane!”

UNeo wezwa inhliziyo yakhe ishaya ngamandla. Wabheka phezulu emafulethini amade aseBerea, wabuye wabuka isiqhwaga esikhulu. Wayazi ukuthi uJabu wenza okungalungile. UNeo wama waqonda. “Cha, Jabu,” kwasho uNeo ngezwi elinesibindi. “Elami leli bhola. Ngicela ulibuyise kimi.” UJabu wasondela eduze.

“Ungenzani uma ngithi cha?” kwasho yena.

“Sonke sifuna ukudlala ibhola likanobhutshuzwayo,” washo uNeo ngesizotha. “Ungeza uzodlala nathi, kodwa ngeke uthathe izinto zami.”

Ezinye izingane ezazidlala epaki zama zabukela. Zeza zazokuma eduze noNeo. “Yebo, Jabu! Yenza okulungile!” kwamemeza intombazane okuthiwa uLerato.

UJabu wabuka iqulu elikhulu lezingane. Wabona ukuthi akekho owayehleka naye. Waqala kancane, uJabu waliwisela ezinyaweni zikaNeo ibhola. “Kulungile,” washo uJabu ehhomuzela.

UNeo waliqukula ibhola lakhe. Wazizwa enokuziqhenya okumangalisayo. Wamelana nesiqhwaga lapha phansi kwemibhoshongo yodumo, iPonte Towers.

Ukuqondisisa

Bhala izimpendulo encwadini yakho yokubhalela:

1. **Babedlala kuphi oNeo nabangani bakhe?**
 - a. Esitaladini esimatasatasa saseHillbrow.
 - b. Phakathi kwePonte Towers.
 - c. Epaki eduze kwePonte Towers.
2. **Wazi kanjani ukuthi uJabu uyisiqhwaga?**
 - a. Wala ukuthi uLerato adlale ibhola likanobhutshuzwayo.
 - b. Uphuca uNeo ibhola lakhe.
 - c. Ushaya uNeo.
3. **Kungani uJabu ebuyisela ibhola kuNeo?**
 - a. Ezinye izingane zesekela uNeo.
 - b. Umama kaNeo uza epaki.
 - c. Sekuyahwalala ngakho-ke uJabu kumele aye ekhaya.

Ukubhala ngesandla

Kopishela encwadini yakho yokubhalela:

Abafana baya esikoleni.

Sizonikeza umama ipuleti.

Ukufunda ngokushhelela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

UZweli uyazikhulumela

“Bekunjani esikoleni namuhla?” kwabuza umama kaZweli.

“Bekukahle,” kwasho uZweli.

“Awubukeki ukahle” kwasho umama kaZweli. Wayeqinisele!

UZweli wayengaphathekile kahle emva kokubona ezinye izingane zichukuluza uLungi esikoleni. Watshelela umama wakhe ngendlela ezazinonya ngayo.

“Ngiyazibuza ukuthi konje ungasiza kanjani?” Umama kaZweli wambuza.

“Mhlawumbe ngingabatshela bayeke ukuba nonya,” washo njalo.

Ngosuku olulandelayo ngenkathi insimbi yekhefu ikhala, uZweli wazizwa ekhathazekile. Wayekhathazwe ukuthi uma emela uLungi, lezi zingane ezinye zingahle zimenze ihlaya naye.

Ngenkathi efika phandle, uLungi wayehleli yedwa. Kwakunezingane ezimzungezile. Zazimkhomba zimhleka. UZweli wathatha igxathu wama phambi kukaLungi. “Yekani lento!” wamemeza. “Yekelani ukuba nonya!” Inhliziyo yakhe yayishayela phezulu. Ubuso bakhe babuzwakala bushisa.

Izingane zayekela ukuchukuluza uLungi.

UMnu. Maboya wabiza uZweli ukuthi azokhuluma naye. “Ngibonile indlela omele ngayo uLungi. Ngiyaziqhanya kakhulu ngawe,” kwasho uMnu Maboya. Wayesepha uZweli isitika. “Ngokuzayo, ungeza uzongitshela,” kwasho uMnu Maboya.

Ukuqondisisa

Bhala izimpendulo encwadini yakho yokubhalela:

- 1. Izingane zazilukhombisa kubani unya esikoleni?**
Izingane zazikhombisa unya ku...
- 2. UMnu. Maboya wamnikani uZweli?**
UMnu. Maboya wanika uZweli
- 3. Wakhuluma nobani uZweli ngenkinga?**
UZweli wakhuluma no... ngenkinga.
- 4. Wake wamkhulumela umngani wakho? Wazizwa kanjani?**
Yebo ngike ngamkhulumela umngani. Cha angikaze ngimkhulumele umngani. Ngazizwa ...

Funda isiphetho esihlukile endabeni.

Ngenkathi uZweli efika ngaphandle, izingane zazihleka uLungi. UZweli wazizwa esaba kakhulu ukumemeza. Ngakho-ke wagijima wayothola uMnu Maboya.

“Mnumzane, bahleka uLungi!” kusho uZweli. “Ngicela uze uzosiza.”

UMnu Maboya wahamba waya kubona. “Ukuhleka omunye akukuhle,” watshela izingane. “Ningazizwa kanjani nina?”

Izingane zaxolisa kuLungi. Ngemva kwalokho uZweli wahlala eduze kwakhe. “Woza udlale nathi,” esho kuye. ULungi wamamatheka ngentokozo enkulu.

Xoxa ngezihloko ezihlukile.

1. Yisiphi isiphetho osithanda kakhulu?
2. Kungani?
3. Ungacabanga indlela ehlukile indaba engaphela ngayo?

Imofoloji

imi-

Isakhi seviki:

Yini umsebenzi walesi sakhi?

- Lesi sakhi sikhombisa ukuthi ziningi izinto esikhuluma ngazo.

Sisithola kuphi lesi sakhi?

- Sitholakala ekuqaleni kwebizo (ibizo).

Isibonelo:

- umuzi (1) – imizi (2)

Ukuguqulela enkulumeni (ukudikhoda)

Shintshanani ukufunda amagama nixoxisane ngencazelo yawo:

imithi

imisebenzi

imizi

Ukufunda ngokushelela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Emizi emihle

Ubaba unemizi emithathu. Kule mizi kunemithi eminingi. Le mithi isisiza ukuthi sihlalele imithunzi makushisa ilanga. Ngaphandle kwayo singashiswa ilanga. Ave ithandeka le mithi.

Izingane ziyagula. Uma ziya esibhedlela zithola imithi. Le mithi yenza imisebenzi encomekayo. Uma beyiphuzile, bayaphola. Lokhu kukhombisa ukubaluleka kwemitholampilo.

Imofoloji

Thola wonke amagama embhalweni asebenzisa imi-
Bhala uhlu lwala magama encwadini yakho.

Ukuqondisisa

Bhala izimpendulo encwadini yakho yokubhalela:

Uyini umsebenzi we sakhi imi-?

1. Sikhombisa inkathi ezayo.
2. Sikhombisa inkathi ezofika.
3. Sikhombisa ukuthi ziningi izinto esikhuluma ngazo.

Imofoloji

Funda imisho eyisibonelo.

Qaphela indlela ingxenye yegama edwetsheliwe ishintsha ngayo.

Obaba bayayithanda umsebenzi wabo.

Obaba bayayithanda imisebenzi yabo.

Imofoloji

Bhala kabusha umusho osencwadini yakho yokusebenzela.

Shintsha ingxenye yesakhi edwetshelwe ukukhombisa: *Ukuthi ziningi izinto esikhuluma ngazo.*

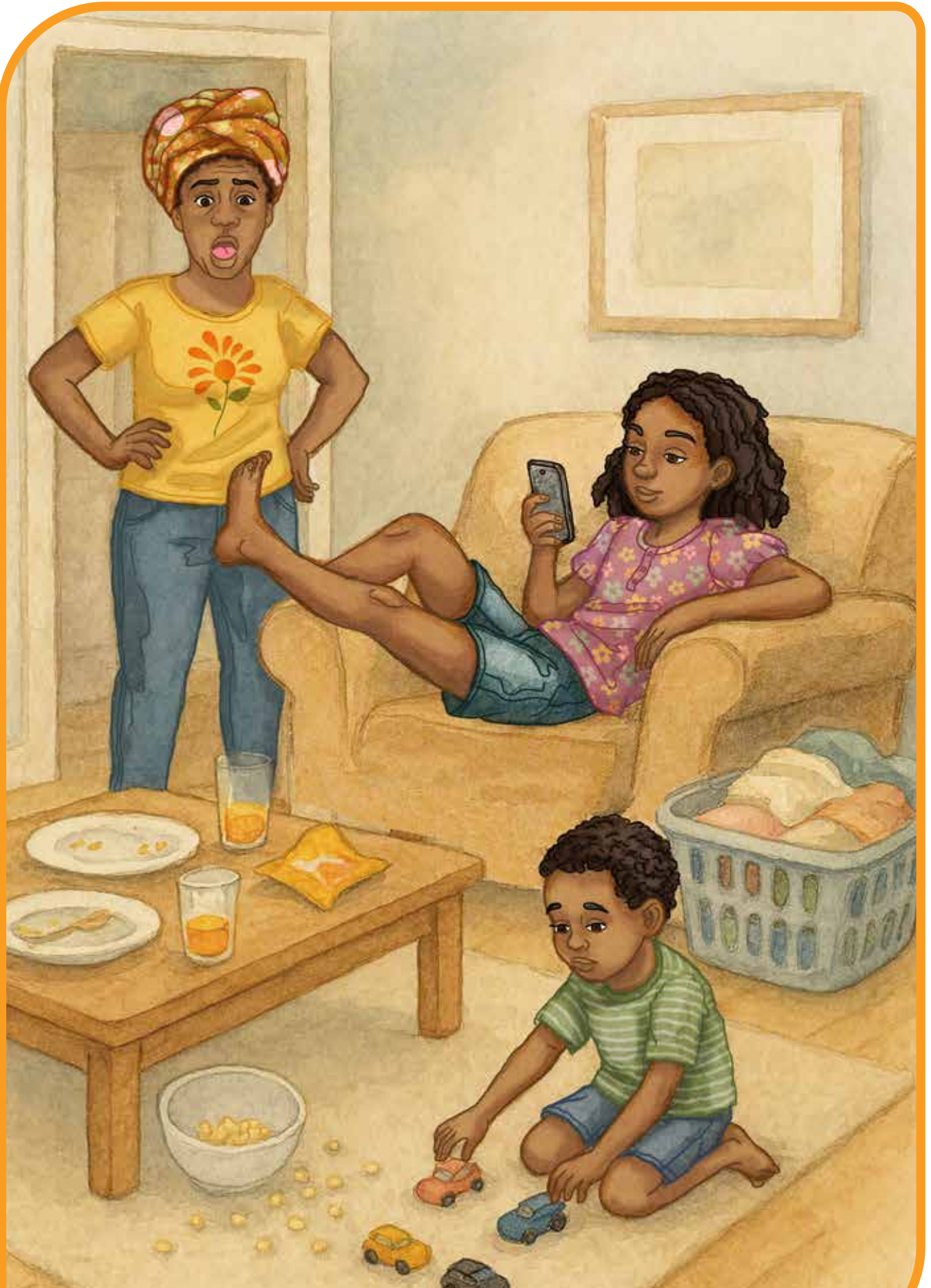
1. Le umuthi iyaphilisa.
2. Umtholampilo iyasisiza.
3. Umuthi emikhulu inethunzi elikhulu.
4. Ubaba uthenge umushini emikhulu.
5. Izingane aziyifuni umuthi.

Ukufunda ngokushalela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Uma kushisa sifuna imithunzi. Imithunzi itholakala ngaphansi kwemithi. Kubalulekile ukuthi imizi nemizi itshale imithi.

Ukuxoxa indaba ngobuciko

Ukufunda ngokushelela

Sebenzisa izimpawu zokuloba ukukusiza ufunde ngokushelela.

Uma ubona ungqi, thatha ikhefu.	.
Uma ubona ukhefana, thatha ikhefu elifishane ngokushesha.	,
Uma ubona umbuzo, shintsha iphimbo lakho likhombise ukubuza umbuzo.	?
Uma ubona umbabazi, shintsha iphimbo lakho liveze umuzwa wokubabaza.	!
Uma ubona abacaphuni, shintsha iphimbo lakho lifane nelalo obekhuluma inkulumo oyindlulisayo.	“...”

Ukufunda ngokushelela

Shintshanani ukufunda umusho nizwakale.
Qaphela izimpawu zokuloba.

1. Sizobhala isiZulu, izibalo namasiko empilo.
2. Sithe sifika ekhaya, sahlangu nabo.
3. Hambani!
4. Uyitholile?
5. Izingane zithe, “sicela ukudla.”
6. “Ngingakusiza ngalokho?” Kusho uNoma.
7. “Izandla ziyagezana,” kusho ubaba. “Ngakho sizanani”.

Ukubhala nokuqonda imisindo nezinhlamvu

Bhala kabusha umusho osencwadini yakho yokusebenzela.
Faka uphawu lokuloba olungekho

1. sibuye nobaba nosisi nonana
2. bhalani
3. nisosibhalela
4. bazohamba naye kusho uthisha
5. ukufunda kubalulekile kusho uthisha nani fundani ukufunda

Ukufunda ngokushela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Umngani weqiniso

U-Amara wathutha eZimbabwe wazohlala eNingizimu Afrika. Wayehlala endaweni eyayimatasatasa nomndeni wakhe. U-Amara wayesithanda isikole sakhe esisha. Kodwa ngesinye isikhathi wayezizwa edangele kakhulu.

Ezinye izingane zazingathandi ukudlala naye. Zazimhleba uma edlula eduze kwazo. Zazithi uzwakala ehlukile.

Ngelinye ilanga ntambama, u-Amara wayehleli esitubhini sakubo. Wayelungisa imoto yomjaho eyithoyizi entsha. Umfana ogama lakhe linguSphe wedlula nabangani bakhe. “Yini indaba uhlala la?” uSphe wathethisa u-Amara. “Buyela ezweni lakini!”

U-Amara wezwa amehlo akhe egcwala izinyembezi. Kodwa akazange akhale. Wasuka wabamba imoto yakhe. “Ngihlala lapha manje ngoba abazali bami basebenza lapha,” u-Amara washo ngesibindi. “Sonke singabase Afrika. Ikhaya lami lihle, njengeNingizimu Afrika.”

USphe wahleka. Kodwa umngani wakhe uLerato akazange ahleke. ULerato wabuka imoto ka-Amara yethoyizi. “Hawu! Ajike kanjani masinya kangaka amasondo?” uLerato wabuza. Wasondela eduze.

“Ngisebenzise izivalo zamabhodlela ezindala,” kwasho u-Amara. “Uyafuna ukungisiza ngiyipende?”

ULerato wahlala eduze kuka Amara ezitebhisini. USphe wababuka. Wazizwa eyisiphukuphuku eseme yedwa. Wasuka wahamba enyonyoba. U-Amara wazizwa ejabulile. Umngani oyedwa weqiniso wakwazi ukushintsha konke.

Ukuqondisisa

Bhala izimpendulo encwadini yakho yokubhalela:

1. **Wayehlalaphi u-Amara ngaphambi kokuza eNingizimu Afrika?**
 - a. EKapa
 - b. EBotswana
 - c. EZimbabwe
2. **Iliphi ithoyizi u-Amara alilungisa esitubhini sakubo?**
 - a. Unodoli
 - b. Imoto yomjaho
 - c. Ikhishi lokudlala
3. **Kungani uLerato wasondela ku-Amara?**
 - a. Wayefuna ukuthatha upende.
 - b. Wayefuna ukuthethisa uSphe.
 - c. Wayefuna ukubona amasondo.

Kopishela encwadini yakho yokubhalela:

Sicela la mapulastiki.

Umalumekazi ukoleka

amapulasitiki.

Ukufunda ngokusholela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

UGreta Thunberg, iqhawekazi lokuguquka kwesimo sezulu

UGreta Thunberg wayehlala endaweni ebizwa ngeSweden. Inggondo yakhe yayisebenza ngendlela ehlukile ngoba wayenesifo se- Autism. Ngesinye isikhathi kwakunzima ukuthi akhulume nabanye. Kodwa wayekwazi ukugxila kakhulu ezintweni ezisemqoka.

Ngelinye ilanga, uthishela wakhe wamkhombisa ividiyo emayelana nomhlaba. UGreta wabona amabhele aseqhweni adangele kanye nopulasitiki olwandle.

“Kungani umhlaba udangele?” UGreta wabuza.

Uthishela wamchazela ukuthi izimoto nezimboni kwenza umoya ufudumale kakhulu. Lokhu kubizwa ngokuguquka kwesimo sezulu. UGreta wazi ukuthi kufanele asize.

Okokuqala, wakhuluma nomndeni wakhe. “Kumele siyeke ukusebenzisa amapulasitiki,” uGreta wabatshela. Umama wakhe wayeka ukundiza ngamabhanoyi. Ubaba wakhe wayeka ukudla inyama.

Ngokulandelayo, uGreta wenza uphawu olukhulu ngepulangwe. Wabhikisha yedwa ngaphandle kwesakhiwo esikhulu sikahulumeni. Ngosuku lwesibili, izingane eziningana zahlanganyela. Masinyane, izinkulungwane zabantu zasezifuna ukusiza.

UGreta waze wasukuma wethula inkulumo ebalulekile. Wazizwa ethukile, kodwa waziqinisa.

“Bengicabanga ukuthi ngeke ngikwazi ukwenza umehluko ngoba ngimncane kakhulu,” kwasho uGreta.

Izingane, emhlabeni wonke jikelele zawabona amavidiyo akhe ku-intanethi. Zaqala eyazo imibhikisho ukuhlenga umhlaba. UGreta wakufakazela ukuthi noma ngubani angawuhlenga umhlaba, noma ngabe mncane kangakanani.

Ukuqondisisa

Bhala izimpendulo encwadini yakho yokubhalela:

1. Wakhulela kuliphi izwe uGreta?

UGreta wakhulela e ...

2. Wabonani uGreta kuvidiyo lena eyamkhathaza?

UGreta wabona ividiyo ye ... eyamenza wakhathazeka.

3. Yini lena ubaba kaGreta ayeka ukuyenza ukusiza ukuhlenga umhlaba?

Ubaba kaGreta wayeka uku ...

4. Wawungazimbandakanya yini embhikishweni kaGreta? Kungani noma kungani kungenjalo?

Ngangingazimbandakanya/ ngangingeke ngizimbandakanye nombhikisho kaGreta, ngoba ...

Funda isiphetho esihlukile endabeni.

Okwengeziwe ngoGreta: UGreta wayengafuni ukundiza ngezindiza, ngoba zingcolisa umoya. Ngakho-ke, ngenkathi emenywe ukuyokhuluma eMelika, wayehamba ngesikebhe esincane! Uhambo lwathatha amasonto amabili.

UGreta wakhuluma nabaholi bomhlaba wonke. “Lalelani ososayensi,” esho kubo.

Iphephabhuku elidumile elibizwa ngeTime lakhetha uGreta njengoMuntu Wonyaka. Wayeneminyaka eli-16 kuphela — engowokuqala omncane kunabo bonke! UGreta usasebenza ukugcina umhlaba uphephile.

Xoxa ngezihloko ezihlukile.

1. Yisiphi isiphetho osithanda kakhulu?

2. Kungani?

3. Ungacabanga indlela ehlukile indaba engaphela ngayo?

Indikimba: Ubunjalo bethu

Ukunothiswa kolimi:

isisho

Umushwana lapho amagama anencazelo ehlukile kuleyo eqondwe/echazwa ngokusobala.

Ulimi luyisibuko sezwe.

Lesi sisho sisho ukuthi ulimi lunamandla okuveza usiko nemvelaphi yethu. Abantu bayaye basebenzise ulimi olukhulumayo ukuqagela imvelaphi yakho.

Izindaba:

UTrevor Noah, inkosi yokujwayela izimo

INingizimu Afrika yethu sonke

Isilulumagama

ubandlululo: Uhlelo lwemithetho engalungile eyehlukanisa abantu ngobuhlanga babo.

uhlanga oluxubile: Umuntu abazali bakhe abavela ezinhlangeni ezahlukene.

usomahlaya: Umuntu onandisayo omsebenzi wakhe oqondile ongukuhlekisa abantu.

ongaphandle: Umuntu ozizwa ehlukile eqenjini noma ozizwa eshiyeke ngaphandle.

amagugu: Imikhuba, izinkolelo, namasiko edluliselwa umndeni.

ubuweni: Ubunjalo bakho, okufaka amasiko, umndeni, nezimo zempilo.

babaza: Ukusho into ngokumangala.

lungiselela: Walungela into enzima noma eyesabekayo.

ubuweni: Izinto ezikwenza ube yilomuntu onguye.

Isilulumagama

lungiselela:	Ukuzilungiselela into ethize ozoyenza noma ezokwenzeka.
ubuweni:	Izinto ezikwenza ube yilomuntu onguye.
ukwehluka:	Okukhethekile futhi okwehlukile kwabanye abantu.
inhlonipho:	ukuphatha abantu ngomusa futhi wazise imizwa yabo, izinkolelo, kanye nokwehluka kwabo.
izinkolelo:	Imibono abantu abacabanga ukuthi iliqiniso futhi ibalulekile.

Buza umndeni wakho:

Ingabe sinawo umndeni noma abangani abavela emazweni ahlukile kwelethu? Uma kunjalo, bavela kuphi?

Yimaphi amasiko esinawo abalulekile ezweni lethu?

Imofoloji

-e

Isakhi seviki:

Yini umsebenzi walesi sakhi?

- Lesi sakhi sikhomba ukuthi isenzo sesenzakele sandlula.

Sisithola kuphi lesi sakhi?

- Sitholakala ekugcineni kwesenzo (isenzo).

Isibonelo:

- hambe

Ukuguqulela enkulumeni (ukudikhoda)

Shintshanani ukufunda amagama nixoxisane ngencazelo yawo:

sebenze

buke

funde

Ukufunda ngokushelela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Esikubhale izolo

Izolo sivuke salungiselela ukuya esikoleni. Sifike esikoleni sathola ukuthi kunesivivinyo. Besikhohliwe ukuthi kunesivivinyo. Ngakho besingazilungiselelanga. Sithuke kakhulu ukuthola ukuthi konje siyabhala.

Uthisha usinike amaphepha esivivinyo. Usifundele imiyalelo ngaphambi kokuba sibhale. Usinikeze isikhathi sokubhala. Uthathe amaphepha lapho isikhathi sesiphelile. Esikubhale laphayana nathi asikwazi.

Imofoloji

Thola wonke amagama embhalweni asebenzisa -e
Bhala uhlu lwala magama encwadini yakho.

Ukuqondisisa

Bhala izimpendulo encwadini yakho yokubhalela:

Uyini umsebenzi wesakhi -e?

1. Ukuchaza isenzo.
2. Ukuchaza ibizo.
3. Sikhomba ukuthi isenzo sesenzakele sandlula.

Imofoloji

Funda imisho eyisibonelo.

Qaphela indlela ingxenye yegama edwetsheliwe ishintsha ngayo.

Izolo sibuya nabazali.

Izolo sibuye nabazali.

Imofoloji

Bhala kabusha umusho osencwadini yakho yokusebenzela.

Shintsha ingxenye yesakhi edwetshelwe ukukhombisa: *Ukuthi isenzo senzakele sandlula.*

1. Izolo sithenga isinkwa.
2. Ngonyaka ondlule siphumelela ngamalengiso.
3. Ekuseni sifunda indaba ejabulisayo.
4. Ugogo ubasa umlilo izolo ebusuku.
5. Amakhiwane abola ngeviki eledlule.

Ukufunda ngokusholela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Imisebenzi yethu yenze uthisha waziqhenya. Ujabulele ukuthi siyamuzwa uma efundisa. Ubonge kakhulu ngomsebenzi wethu omuhle.

Ukuxoxa indaba ngobuciko.

Ukufunda ngokushelela

Sebenzisa izimpawu zokuloba ukukusiza ufunde ngokushelela.

Uma ubona ungqi, thatha ikhefu.	.
Uma ubona ukhefana, thatha ikhefu elifishane ngokushesha.	,
Uma ubona umbuzo, shintsha iphimbo lakho likhombise ukubuza umbuzo.	?
Uma ubona umbabazi, shintsha iphimbo lakho liveze umuzwa wokubabaza.	!
Uma ubona abacaphuni, shintsha iphimbo lakho lifane nelalo obekhuluma inkulumo oyindlulisayo.	“...”

Ukufunda ngokushelela

Shintshanani ukufunda umusho nizwakale.
Qaphela izimpawu zokuloba.

1. Bekani izincwadi, amapeni namaphepha lana.
2. Yize sibukeka sifana, asiwona amawe.
3. Sukuma ufunde indaba!
4. Yini enza umndeni wakho ubaluleke?
5. Umama uthe, “ngenzeleni itiye.”
6. “Lisho ukuthini igama lakho?” kubuza uthisha.
7. “Ngizothatha lokhu” kusho ubaba. “Wena thatha lokhu.”

Ukubhala nokuqonda imisindo nezinhlamvu

Bhala kabusha umusho osencwadini yakho yokusebenzela.
Faka uphawu lokuloba olungekho

1. sabelane ngesinkwa ubisi nobhotela
2. ukhuluma luphi ulimi
3. sitshele indaba yakho
4. umama uthe gqoka izicathulo zakho
5. yize ehambile besimuthanda

Ukufunda ngokushela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Isitolo esisha eLimpopo

UZain wayehleli ebhokisini elikhulu. Wayebuka ngaphandle kwefasitela. Leli khaya elisha eLimpopo lalehluka kakhulu kunelasePakistani.

EPakistani, uZain wayezwa umculo oyisimemo sokuya ethempelini lamaSulumane nsukuzonke. Lapha, wayezwa izinkomo nezinyoni. Uthuli lomhlabathi lwalubomvu ngokugqamile.

Umndeni wakubo kaZain wavula isitolo esincane. Wayesiza ubaba wakhe ukushanela phansi. UZain wazizwa edangele futhi enesizungu. Wayengalwazi ulimi lwalapha. Abantu abaningi kulesi godi babeya esontweni. Wazibuza ukuthi uzokwazi yini ukuthola abangani.

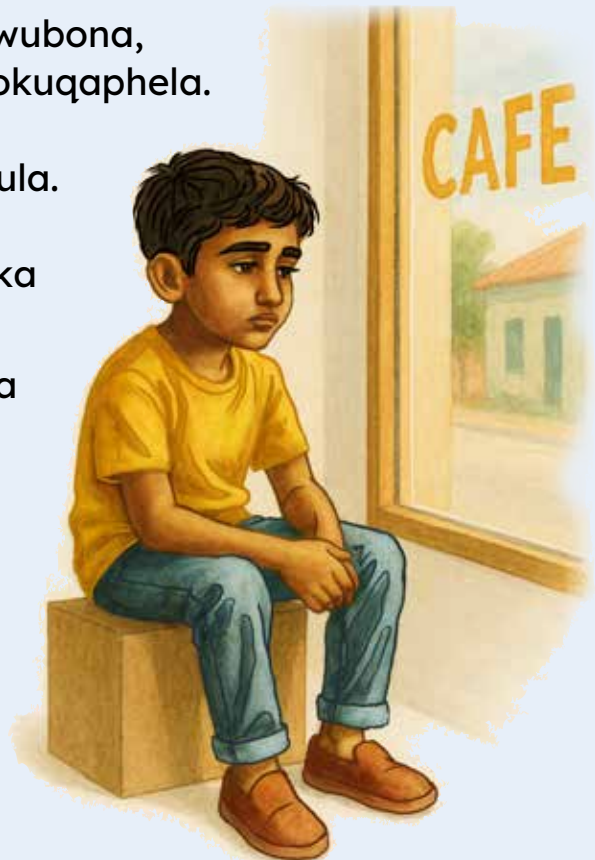
Ngokuphazima kweso, kwangena umfana esitolo ehamba nomama wakhe. Umfana wabuka uZain wase emamatheka. Wazikhomba isifuba. “Thabo,” kwasho umfana ngokunensa. UZain wakuqonda. Naye wamamatheka futhi wabe esezikhomba isifuba sakhe. “Zain,” kwasho yena.

UThabo wamamatheka kakhulu.”Sawubona, Zain,” kusho uThabo ngesiNgisi esinokuqaphela. UZain wanqekuzisa ikhanda lakhe.

“Sawubona, Thabo,” uZain waphendula. Bobabili babesazi kancane isiNgisi, kodwa babesebenzisa ukumamatheka okunobungani ukuze bakhulume.

Ngalobo busuku, uZain walala ezizwa engcono kakhulu. Kwakumnandi ukwazi ukuthi masinyane, uThabo angaba umngani wakhe.

Le ndaba iyaqhubeka ngesonto elizayo.

Ukuqondisisa

Bhala izimpendulo encwadini yakho yokubhalela:

1. **Wayehlalaphi uZain ngaphambi kokuthuthela eLimpopo?**
 - a. EGoli
 - b. EPakistani
 - c. ENgilandi
2. **Unjani umbala wothuli eLimpopo?**
 - a. Unsundu
 - b. Ubomvu
 - c. Uphuzi
3. **Babekhulumisana kanjani laba bafana ekuqaleni?**
 - a. Kumakhalekhukhwini
 - b. Ngokubhala phansi amagama
 - c. Ngokumamatheka okunobungani

Ukubhala ngesandla

Kopishela encwadini yakho yokubhalela:

Usiko lwamaZulu lubalulekile.

Amazulu acula amaculo

ajabulisayo.

Ukufunda ngokusholela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

UTrevor Noah, inkosi yokujwayela izimo

UTrevor Noah wakhulela eNingizimu Afrika. Ngaleso sikhathi, kwakukhona inqubo eyayiyimbi kakhulu kuthiwa Ubandlululo. Imithetho yayikuvimbela ukuganana kwabantu bezinhlanga ezahlukenene kanye nokuthola izingane ndawonye.

Umama kaTrevor wayemnyama ngebala, kanti ubaba wakhe wayemhlophe. Ngenxa yemithetho, uTrevor wayengavumelekile ukuya ezindaweni zabantu abamnyama noma ezindaweni zabamhlophe. Kwakungekho lapho ayemukeleke khona.

Uma beya epaki, abazali bakhe kwakumele benze sengathi abamazi. Ngelinye ilanga, esemncane uTrevor wake wabona ubaba wakhe wabe esejabula. “Baba!” wamemeza, egijima ngejubane ebheke kuye. Ubaba wakhe wayesaba amaphoyisa, ngalokho wabaleka. UTrevor wayecabanga ukuthi kungumdlalo wabe esemgijimisa.

Ngesikhathi uTrevor ehlala nogogo wakhe eSoweto, wayengakwazi ukudlala emgwaqeni. Umndeni wawukhathazekile ngokuthi amaphoyisa angambamba. UTrevor wayefuna kabi ukuyodlala kangangoba wagubha umgodi ngaphansi kothango lwengadi.

Ukuzakhela abangani, uTrevor wafunda ukukhuluma izilimi eziningi ezahlukenene. Uma ekhuluma nabantu ngolimi lwabo, babekhohlwa ukuthi ubukeka ehlukile.

Ngokuhamba kwesikhathi, ubandlululo lwaphela uTrevor wayeseyofunda esikoleni esikhulu kakhulu. Kwakusenguye kuphela ingane yohlanga oluxubile futhi wayengazi ukuthi angahlala nobani ngesikhathi sekhefu. Ngakho, waqala ibhizinisi elincane lesphaza. Wayethengela abanye abafundi ukudla futhi ebahlekisa.

“Uyahlekisa!” kwasho izingane.

Ukwenza abantu bahleke kwasiza uTrevor ukuthi azizwe emukelekile. Namuhla, usengusomahlanya odume umhlaba wonke.

Ukuqondisisa

Bhala izimpendulo encwadini yakho yokubhalela:

- 1. Wakhulela kuliphi izwe uTrevor Noah?**
UTrevor Noah wakhulela e ...
- 2. Kwakungani ubaba kaTrevor kumele ambalekele ngesikhathi besepaki?**
Ubaba kaTrevor kwakumele ambalekele ngoba...
- 3. Wenzani uTrevor ukuzama ukudlala nezinye izingane?**
Ukuzama ukudlala nezinye izingane, uTrevor wa ...
- 4. Kungani kwamsiza uTrevor ukufunda ezinye izilimi?**
Kwamsiza uTrevor ukufunda ezinye izilimi ngoba ...

Funda isiphetho esihlukile endabeni.

Okwengeziwe ngoTrevor: UTrevor wathuthela eMelika. Iminyaka eyisikhombisa, wayengumethuleli wohlelo lukamabonakude oludumile olubizwa ngeThe Daily Show. Izigidi zabantu zazimbukela njalo ebusuku.

UTrevor waphinda wabhala incwadi ngempilo yakhe. IBizwa ngeBorn a Crime. Abantu emhlabeni wonke bayayifunda. UTrevor akayikhohlwanga iNingizimu Afrika. Waqala inhlango eyisisekelo esisiza izingane zithole imfundo enhle. “Imfundo yashintsha impilo yami,” kusho uTrevor.

Xoxa ngezihloko ezihlukile.

1. Yisiphi isiphetho osithanda kakhulu?
2. Kungani?
3. Ungacabanga indlela ehlukile indaba engaphela ngayo?

Imofoloji

-ya-

Isakhi seviki:

Yini umsebenzi walesi sakhi?

- Lesi sakhi sikhomba isenzo esiqhubekayo.

Sisithola kuphi lesi sakhi?

- Sitholakala phakathi negama (isenzo).

Isibonelo:

- Uyabhala

Ukuguqulela enkulumeni (ukudikhoda)

Shintshanani ukufunda amagama nixoxisane ngencazelo yawo:

uyafunda

uyabuya

uyabanika

Ukufunda ngokushalela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Siyahamba

Namuhlanje siyahamba. Siya edolobheni. Siyalujabulela lolu hambo. Luyasikhuthaza kakhulu. Siyazi ukuthi lolu hambo lulithuba elikhulu. Siyababonga othisha ngokuhlela lolu hambo.

Sithatha uhambo nomndeni wami. Njengamanje siyapakisha. Siyabuzana ukuthi kumele siphathe ini. Siyakhuzana ngalokhu okumele kusale. Siyasizana ukuqinisekisa ukuthi sipakishe ngokufanele.

Imofoloji

Thola wonke amagama embhalweni asebenzisa -ya-
Bhala uhlu lwala magama encwadini yakho.

Ukuqondisisa

Bhala izimpendulo encwadini yakho yokubhalela:

Yini umsebenzi wesakhi -ya-?

1. Sikhomba isenzo esiqhubekayo.
2. Sikhombisa ububanzi bento.
3. Sikhombisa ubulili.

Imofoloji

Funda imisho eyisibonelo.

Qaphela indlela ingxenye yegama edwetsheliwe ishintsha ngayo.

Umama ubhaka.

Umama uyabhaka.

Imofoloji

Bhala kabusha umusho osencwadini yakho yokusebenzela.

Shintsha ingxenye yesakhi edwetshelwe ukukhombisa: *Isenzo esiqhubekayo*.

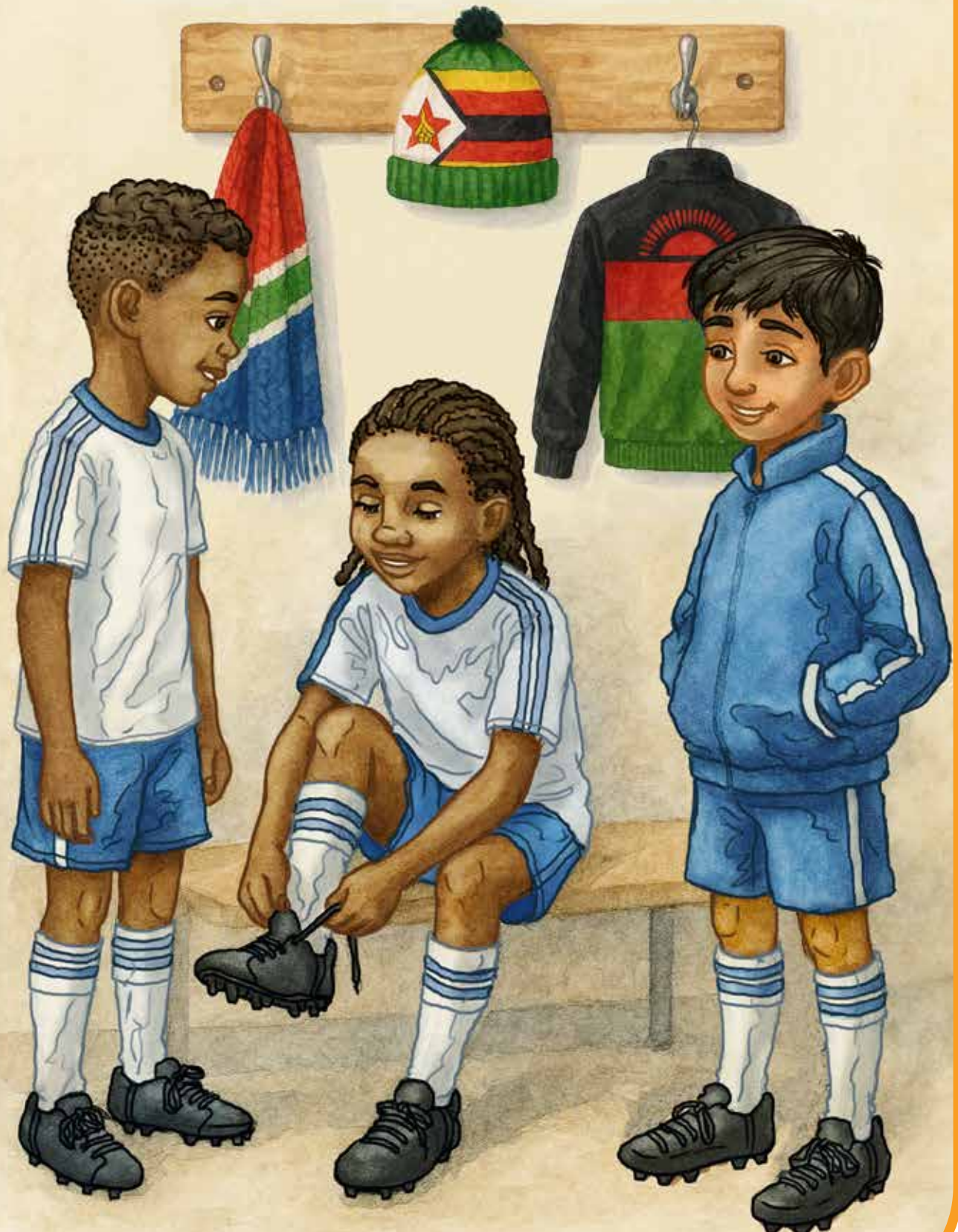
1. Abafana badlala.
2. Abafundi bafunda.
3. Imisebenzi yesikole iphela.
4. Ubukhosi bukhuluma.
5. Umuzi usha.

Ukufunda ngokusholela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Ngiyafunda njalo ebusuku. Ngiyazibuza imibuzo ukuqinisekisa ukuthi ngiyazwisisa. Ngiyabasiza nabangakwazi ukufunda.

Ukuxoxa indaba ngobuciko

Ukufunda ngokushelela

Sebenzisa izimpawu zokuloba ukukusiza ufunde ngokushelela.

Uma ubona ungqi, thatha ikhefu.	.
Uma ubona ukhefana, thatha ikhefu elifishane ngokushesha.	,
Uma ubona umbuzo, shintsha iphimbo lakho likhombise ukubuza umbuzo.	?
Uma ubona umbabazi, shintsha iphimbo lakho liveze umuzwa wokubabaza.	!
Uma ubona abacaphuni, shintsha iphimbo lakho lifane nelalo obekhuluma inkulumo oyindlulisayo.	“...”

Ukufunda ngokushelela

Shintshanani ukufunda umusho nizwakale.
Qaphela izimpawu zokuloba.

1. Ngizopheka uphuthu, inyama neklabishi.
2. Ngosuku lwamasiko, sizodla ukudla okumnandi.
3. Ziqhenye ngawe!
4. Uvela kuluphi usiko?
5. Umfundisi uthe, “lalelani abazali.”
6. Yimuphi umdlalo owuthandayo? kubuza ubaba.
7. “Ngihlala lana,” kusho uNozi. “Kuhle kakhulu.”

Ukubhala nokuqonda imisindo nezinhlamvu

Bhala kabusha umusho osencwadini yakho yokusebenzela.
Faka uphawu lokuloba olungekho

1. ekhaya silalela umsakazo umabonakude sifunde nephepha
2. uthanda kuphi ukudla
3. khuzeka njalo
4. ugogo uthe lokhu kudla kumnandi
5. lo umndeni wami ubalulekile kumina

Ukufunda ngokushlela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Ukwabelana nokufunda ndawonye

Ngosuku olulandelayo, uThabo wabuya. Wayephethe ibhola lezinyawo eliyindilinga ezandleni zakhe. UThabo wakhombisa uZain ibhola. “Singadlala?” kwabuza uThabo. Kwakuyigama lesiNgisi elilula. UZain wanqekuzisa ikhanda ngokujabula. “Yebo, singadlala!” kwasho uZain.

Abafana bahlala othulini olubomvu ngaphandle. Bakhahlelela ibhola lezinyawo ngaphambili nasemuva. UThabo wakhomba isihlahla esikhulu. “Isihlahla,” kwasho uThabo. UZain wasibheka wase emamatheka. “Isihlahla esikhulu,” kwasho uZain. Abafana basebenzisa amagama amafushane nezandla zabo ukukhuluma.

UZain wayefuna ukwabelana ngokuthile kwasePakistani. Wangena endlini wathatha ukudla okulula okubabayo. Wanika uThabo okunye. “Ukudla,” kwasho uZain emamatheka.

UThabo waluma kancane. Amehlo akhe avuleka kakhulu. “Kumnandi! Kuyababa kodwa kumnandi!” kwasho uThabo. Waphulula isisu sakhe ukukhombisa ukuthi uyakuthanda.

UZain wahleka. Babengakawazi amagama amaningi esiNgisi okwangaleso sikhathi. Kodwa basebenzisa izimpawu, ukumamatheka, kanye nebhola ukuze babe abangani abakhulu.

Ukuqondisisa

Bhala izimpendulo encwadini yakho yokubhalela:

1. **Iliphi ithoyizi uThabo eza nalo esitolo?**
 - a. Imoto encane
 - b. Izimabuli
 - c. Ibhola lezinyawo
2. **Yini lena uZain abelana ngayo noThabo?**
 - a. Incwadi entsha.
 - b. Ukudla okulula okubabayo
 - c. Isiphuzo esibandayo
3. **Yini efanayo ngalaba bafana ababili?**
 - a. Bathanda ibhola lezinyawo
 - b. Bafunda ukukhuluma isiNgisi
 - c. Kokubili u-a no b

Ukubhala ngesandla

Kopishela encwadini yakho yokubhalela:

UNoxolo uyaxolela.

Kubalulekile ukuxolela.

Ukufunda ngokusholela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

INingizimu Afrika yethu sonke

Umndeni ka-Olivier wawuvela eBurundi, izwe elincane elise-Afrika. Uthishela wakhe, uMnu. Dube, wathi, “Kusasa uSuku Lwamagugu! Gqokani izimpahla ngokwamasiko enu.”

U-Olivier wacabanga ngezigubhu zeKaryenda zaseBurundi. Wazibuza ukuthi ingabe uvumelekile ukugubha amasiko akhe na.

Ngalobo busuku, u-Olivier waba nephupho elibi. Waphupha izingane zihleka izimpahla zosiko lwakhe.

Ekuseni, u-Olivier watshela ubaba wakhe, “Angifuni ukuya esikoleni namuhla.”

“Kungani, yini inkinga?” kwabuza ubaba wakhe, uMnu. Buboya. U-Olivier wathi,

“Anginalo isiko lwaseNingizimu Afrika.”

Ubaba wakhe wamamatheka wayesethi, “Usuku Lwamagugu olwawo wonke umuntu.”

UMnu. Buboya wakhapha indwangu yemvunulo ebizwa iphajini. U-Olivier wayigqoka wayesezibuka esibukweni. Wayesakhathazekile nokho. “Ngizothini uma kukhona othi angemukelekile?” kubuza u-Olivier.

Ubaba wakhe wathi, “Ubatshela ukuthi iNingizimu Afrika eyethu sonke!”

U-Olivier wangena eklasini lakhe. “Hawu! Ngiyayithanda imvunulo yakho,” kwasho umlingani wakhe u-Ithabeleng. “Ngifuna ukufunda ngamagugu akho!” kusho uFunani.

U-Olivier wamamatheka kakhulu ngoba azi wamukelekile.

Ukuqondisisa

Bhala izimpendulo encwadini yakho yokubhalela:

- 1. Wawuvela kuliphi izwe umndeni ka-Olivier?**
Umndeni ka-Olivier wawuvela ...
- 2. Yini igama lendwangu ubaba ka-Olivier amnikeza yona?**
Igama lendwangu yi ...
- 3. Ubani owathi bafuna ukufunda ngamagugu ka-Olivier?**
... wathi bafuna ukufunda ngamagugu ka-Olivier.
- 4. Imaphi amagugu ofuna ukufunda ngawo kabanzi? Kungani?**
Ngifuna ukufunda kabanzi ngamagugu ase ..., ngoba ...

Funda isiphetho esihlukile endabeni.

U-Olivier wangena ekilasini lakhe. Umfana omunye wahleka. “Yini leyo?” ebuza, ekhomba

Inhliziyo ka-Olivier yashaya ngamandla. Wabe esekhumbula amazwi kababa wakhe.

“Lesi isiphandla, esosiko lwakithi,” kusho u-Olivier. “Luyenziwa kakhulu lana eNingizimu Afrika.”

UMnu uDube wanikina ikhanda. “U-Olivier uqinisile. Woza, sixoxe ngesiphandla esilusiko.

U-Olivier watshela ikilasi ngesiphandla esilusiko lwamaZulu. Wonke umuntu washaya izandla. Ngisho nomfana obehleka wathi, “Usiko lwakho luhle.”

Xoxa ngezihloko ezihlukile.

1. Yisiphi isiphetho osithanda kakhulu?
2. Kungani?
3. Ungacabanga indlela ehlukile indaba engaphela ngayo?

Indikimba: Sifunda izinto ezintsha

Ukunothiswa kolimi:

Isaga

Umushwana wesiko onikeza iseluleko. Izaga zivame ukuquketha ulimi oluyizifenko njengezingathekiso.

Umuntu ufunda azafe.

Lesi saga sisho ukuthi ukufunda akupheli sifunda izinto ezintsha size sife. Akukalelwe ukuthi ukufunda kuphela nini.

Izindaba:

UZandile ufunda ukuzindla.

Ngubani uKatherine Johnson?

Isilulumagama

ukuzindla: Umkhuba lapho uhlala phansi ngokuthula bese ugxilisa ingqondo ukukusiza uzizwe unokuthula futhi ukhululekile.

ukuthula: Ukuzizwa unokuthula, ukhululekile, futhi ungakhathazekile noma ungacasukile.

phazamisekile: Uma ukuqaphela kwakho kusuka kulokhu ozama ukugxila kukhona.

khululekile: Uzizwa ukhululekile futhi unokuthula.

isazi sezibalo: Umuntu osebenzisa izibalo ukuxazulula izinkinga futhi aphenidule imibuzo.

amandla adonsela phansi: Amandla adonsela izinto emhlabeni futhi asinqanda ukuthi singantanti.

bandlulula: Ukuphatha umuntu ngendlela engafanele ngenxa yokuthi ungubani.

mhlalaphansi: Uma umuntu eyeka ukusebenza ngoba esemdala futhi esqedile umsebenzi wakhe.

Isilulumagama

ukubangcono: ukwenza kangcono entweni ethize.

Imiyalelo: Izinyathelo ezikutshela ukuthi wenze kanjani into.

imiyalelo yokupheka: Uhla lwezithako kanye nezinyathelo zokwenza ukudla.

izinsiza (izinsiza zokufunda): Izinto ezisisiza ukufunda, njengezincwadi, izithombe, amavidiyo, noma abantu abasifundisayo.

Buza umndeni wakho:

Yini entsha ofuna ukuyifunda?

Uzokwenza kanjani lokhu?
Yiziphi ezinye izindlela ezihlukile ongazama ngazo ukufunda le nto entsha?

Imofoloji

-i

Isakhi seviki:

Yini umsebenzi walesi sakhi?

- Lesi sakhi sikhombisa ukuthu lo muntu nguye owenza isenzo.

Sisithola kuphi lesi sakhi?

- Sisifaka ekugcineni kwesenzo (isenzo) – bese siphendula isenzo sisenze ibizo (ibizo).

Isibonelo:

- umculi

Ukuguqulela enkulumeni (ukudikhoda)

Shintshanani ukufunda amagama nixoxisane ngencazelo yawo:

umbhali

umfundisi

imbongi

Ukufunda ngokushelela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Imisebenzi emihle

Njengoba befundisa othisha sibabiza ngabafundisi. Kanti labo ababhalayo bona babizwa ngababhali. Lawa amakhono abalulekile futhi enza umsebenzi omuhle. Singakhohlwa abaculi abasijabulisa ngomculo. Maningi la makhono.

Umshayeli usishayeleva imoto. Sisuke siyolalela imbongi isibongela ngezibongo ezijabulisayo. Endleleni umbhali wethu usuke ebhala amagama ethu sonke esikhokhile. Sisuke sigqoke izimpahla ezinhle ezithungwe umthungi wethu.

Imofoloji

Thola wonke amagama embhalweni asebenzisa -i
Bhala uhlu lwala magama encwadini yakho.

Ukuqondisisa

Bhala izimpendulo encwadini yakho yokubhalela:

Uyini umsebenzi wesakhi -i?

1. Sikhombisa ukuthi lo muntu nguye owenza isenzo.
2. Sichaza isenzo.
3. Sikhomba ubuncane bento.

Imofoloji

Funda imisho eyisibonelo.

Qaphela indlela ingxenye yegama edwetsheliwe ishintsha ngayo.

Ubaba ungumelusa.

Ubaba ungumelusi.

Imofoloji

Bhala kabusha umusho osencwadini yakho yokusebenzela.

Shintsha ingxenye yesakhi edwetshelwe ukukhombisa: *ukuthi lo muntu nguye owenza isenzo.*

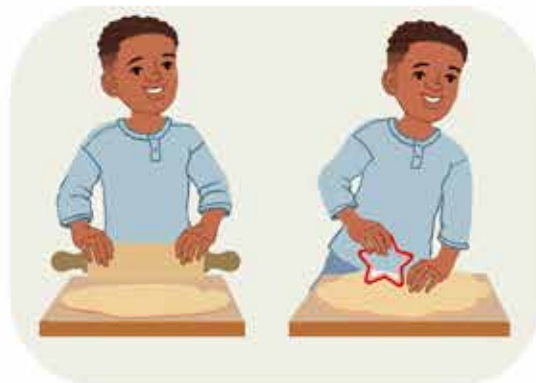
1. Umbhala ubhala izindaba.
2. Abacula bacula kahle.
3. Kusasa sizoyolalela imbonga.
4. Umshayela ushayela itekisi.
5. Abakhonga bafike ekhaya.

Ukufunda ngokusholela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Ababhali babhala amaculo. Abaculi bona bacula la maculo abhalwe ababhali. Abalaleli balalela la maculo aculwa abaculi.

Indikimba: **Sifunda izinto ezintsha**

Ukufunda ngokushelela

Sebenzisa izimpawu zokuloba ukukusiza ufunde ngokushelela.

Uma ubona ungqi, thatha ikhefu.	.
Uma ubona ukhefana, thatha ikhefu elifishane ngokushesha.	,
Uma ubona umbuzo, shintsha iphimbo lakho likhombise ukubuza umbuzo.	?
Uma ubona umbabazi, shintsha iphimbo lakho liveze umuzwa wokubabaza.	!
Uma ubona abacaphuni, shintsha iphimbo lakho lifane nelalo obekhuluma inkulumo oyindlulisayo.	“...”

Ukufunda ngokushelela

Shintshanani ukufunda umusho nizwakale.
Qaphela izimpawu zokuloba.

1. Ngizolalela amaculo, izindaba nomdlalo weshashalazi.
2. Kulo nyaka, ngizophumelela.
3. Hamba la!
4. Ufunani lapho?
5. Umongameli uthe, “Ziphatheni kahle.”
6. “Uzongiphathela ushokoleti?” Kubuza izingane.
7. “Angiphumelelanga ngonyaka odlule” kusho uSoso. “Ngizoliphinda leli banga”

Ukubhala nokuqonda imisindo nezinhlamvu

Bhala kabusha umusho osencwadini yakho yokusebenzela.
Faka uphawu lokuloba olungekho

1. amalunga omphakathi apheke inyama uphuthu nezithelo
2. ubani okufundise ukubhukuda
3. hhayi kusha lokhu
4. ubaba uthe zama futhi
5. ngemuva kokuphinda kaningi sengingumpetha

Ukufunda ngokushlela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Isikrini esincane

ULesedi wayehlala esigodini esincane eduze naseKuruman. Wayengenayo ikhompyutha. Nesikole sakhe ngokunjalo sasingenawo amakhompyutha. Kodwa uLesedi wayefuna ukufunda. Wayefuna ukwazi ukubhala ngomshini. Wayefuna ukuthola ulwazi naku-Inthanethi futhi.

“Ngelinge ilanga, ngiyosebenzisa ikhompyutha enkulu,” watshela ugogo wakhe. Umama uDitshopo wamamatheka.

“Uhlakaniphile, Lesedi. Ungakwazi ukufunda noma yini,” kwasho ugogo wakhe.

Umama uDitshopo wayenomakhalekhukhwini omncane onobuchwepheshe. Njalo kusihlwa wayevumela uLesedi asebenzise ifoni. ULesedi wavula uhlelo lokusebenza i-YouTube. Wafuna amavidiyo amayelana namakhompyutha.

Isikrini sasisincane kakhulu, kodwa uLesedi wasibukela eduze. Wabukela ividiyo emayelana nokuvula kanye nokuvala ikhompyutha. Ividiyo yayibonisa inkinobho enkulu enendilinga nomugqa. “Cindezela la ukuvula,” kwasho indoda kuvidiyo.

Waphinda wabheka amavidiyo amayelana nekhobhodi yekhompyutha. Wafunda ukuthi izinhlamvu zingakuphi. Wayengenayo ikhobhodi yangempela, ngalokho wayidweba esiqeshini sephepha.

ULesedi wazilolonga esebenzisa ikhobhodi yakhe yephepha njalo ebusuku.

Le ndaba iyaqhubeka ngesonto elizayo.

Ukuqondisisa

Bhala izimpendulo encwadini yakho yokubhalela:

- 1. Wayehlalaphi uLesedi?**
 - a. Edolobheni elikhulu
 - b. Eduze naseKuruman
 - c. EPakistani
- 2. Wayesebenzisani uLesedi ukubukela amavidiyo ku-YouTube?**
 - a. Umabonakude omkhulu.
 - b. Umakhalekhukhwini onobuchwepheshe kagogo wakhe
 - c. Ikhompyutha
- 3. ULesedi wazifunda kanjani izinhlamvu zekhibhodi?**
 - a. Wathenga ikhibhodi
 - b. Wacela uthisha wakhe
 - c. Wadweba ikhibhodi esiqeshini sephepha.

Ukubhala ngesandla

Kopishela encwadini yakho yokubhalela:

Siyawujabulela umuzi kababa.

Umuzi kababa unokujabula

okukhulu.

Ukufunda ngokushlela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

UZandile ufunda ukuzindla.

UZandile wavuka ekuseni kakhulu eyofunda incwadi yakhe ngaphandle. Ngokuphazima kweso, wezwa umsindo ohhomuzelela phansi uvela kwamakhelwane. Wama esihlalweni sakhe walunguza ngale kothango lwengadi. Omakhelwane bakhe uMnu. noNksz. uKapoor, babehlezi otshanini amehlo abo evaliwe.

“Ingabe benzani?” uZandile wazibuza.

Ngesikhathi sesidlo sasemini, uZandile wabona umngani wakhe wasesikoleni uGeeta. “Ngibone abazali bakho behlezi phansi otshanini ekuseni,” kwasho uZandile. “Kungani bebenza lokho?” wabuza.

UGeeta wamamatheka. “Kuthiwa ukuzindla! Uyazindla ukuze uzizwele unokuthula futhi upholise ikhanda.”

Ngaleyo ntambama, uZandile wakuzama emva kwendlu yakubo. Wahlala phansi wagoqa imilenze yakhe wenza umsindo “Hhhmmm”, kodwa akazizwelanga enokuthula.

Ngakusasa, watshela uGeeta ukuthi akumsebenzelanga. UGeeta wahleka. “Awukwenzanga kahle! Ngikubonile ngale kothango.”

NoZandile wahleka futhi. Emva kokuphuma kwesikole, wavakashela kubo kaGeeta. UGeeta nobaba wakhe, uMnu. uKapoor, bathatha uZandile baya emva kwendlu. Bamkhombisa ukuthi kuhlalwa kanjani, izandla zibekwaphi, nokuthi umoya udonswa kanjani.

“Vele uvale amehlo ucabange ngokuphefumula kwakho,” kwasho uGeeta. UZandile wazama, kodwa wayelokhu ecabanga ngomsebenzi wakhe wasekhaya wezibalo kanye nesidlo sakusihlwa esasiphekwa umama wakhe. “Uyazizwela unokuthula?” kwabuza uMnu. uKapoor. “Angazi ukuthi ngingakwazi ukukwenza yini.” uZandile waphendula.

“Kubiza ukuzilolonga, “uGeeta washo ngomoya ophansi. “Woza futhi kusasa ukuze sizilolonge ndawonye.” UZandile wabuyela futhi elokhu ezama.

Ukuqondisisa

Bhala izimpendulo encwadini yakho yokubhalela:

1. **Wabonani uZandile ngale kothango?**
UZandile wabona ...
2. **Wawenzani umndeni wakwaKapoor?**
Umndeni wakwaKapoor wa...
3. **UZandile wacabanga ngani ngenkathi ezama ukuzindla?**
UZandile wacabanga nge... ne...
4. **Wena wenzani ngenkathi ufuna ukwehlisa umoya?**
Ngenkathi ngifuna ukwehlisa umoya, ngi...

Funda isiphetho esihlukile endabeni.

UZandile wagoduka ezizwa edabukile. “Angikwazi ukuzinza watshela umama wakhe. “Ikhandla lami likhathazekile kakhulu.”

Umama wakhe wamamatheka. “Uma ngineka izingubo, ngicabanga kuphela ngomoya nangelanga. Yiso leso isikhathi sami sokuthula.”

Ngakusasa ekuseni, uZandile wafunda incwadi yakhe ngaphandle. Walalela izinyoni. Ikhandla lakhe lazizwa lithule futhi lizolile.

Kamuva ngalolo suku, uZandile wabona uGeeta. “Sawubona Geeta kubingelela uZandile. “Ngithole indlela yami yokuzizwa ngizolile.

Ngihlala engadini ngifunde incwadi yami. Kulungile lokho?”

Yebo,” kusho uGeeta, “Kuhle ukuthi uthole into esebenza kahle kuwe.

Xoxa ngezihloko ezihlukile.

1. Yisiphi isiphetho osithanda kakhulu?
2. Kungani?
3. Ungacabanga indlela ehluke indaba engaphela ngayo?

Isintekisi

Shintsha umusho ube senkathini ezayo:

Khumbula uma sishintsha umusho ube senkathini ezayo si:

- Faka u-zo- phakathi kwesivumelwano nesenzo.
- Lokhu kukhombisa ukuthi isenzo asikenzeki.

1. Kopela le misho uyibhale encwadini yakho:

UNozi uthenga isinkwa.

2. Faka u-zo- phakathi kwesivumelwano nebizo.

uzothenga

3. Bhala umusho ube senkathini ezayo:

UNozi uzodla ukudla.

4. Phinda ngale misho:

- a. Abafana badlala ibhola.
- b. Umama ubhaka ikhekhe.
- c. Unosipho ufunda incwadi.

Isintekisi

Bhala umusho osenkathini ezayo ume ngendlela eqondile.

1. Kopela imisho uyibhale encwadini yakho.

uzothenga uyise izimpahla

2. Thola udwebele umenzi.

isalukazi amacansi sizoluka.

3. Thola ukekele isenzo kanye nesakhi u-zo-:

isalukazi amacansi sizoluka.

4. Thola upende ngombala umenziwa

isalukazi amacansi sizoluka.

5. Bhala umusho ngale ndlela: Umenzi + isivumelwano +isakhi -zo- isenzo + umenziwa

Isalukazi sizoluka amacansi

6. Faka uphawu lokuloba:

Isalukazi sizoluka amacansi.

7. Phinda ngemisho:

- a. inkondlo imbongi izothula
- b. amanzi izingane zizokha
- c. izivivinyo zizobhala izngane

Isintekisi

Shintsha umusho olandelayo ube senkathini ezayo:

1. UBanele ufunda iphephandaba.
2. Thina sibhala izivivinyo.
3. Bona bapheka ukudla.
4. Izalukazi zigaya amabele.
5. UThoko ukhuza ingane.

Isintekisi

Hlela imisho exovekile esenkathini ezayo:

1. Inyoni amaphiko izovula
2. ugogo ngamaholidi sizovakashela
3. ubaba inyama uzothenga
4. kusasa amasi sizodla
5. umabonakude ntambama sizobukela

Ukufunda ngokushelela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Ukuzilungiselela uhambo

Kusasa sizovuka ekuseni sipakishe izikhwama. Kuzomele siqinisekise ukuthi zonke izinto zethu ziphelele. Sizobe sesilibangisa esikoleni, okuyilapho sizoqala khona uhambo.

Umama uzovuka ekuseni asiphekele umphako. Uzobe esewupakisha kahle ezikhwameni zethu. Ukuze ungalahleki, uzobhala izikhwama amagama ethu.

Ukuxoxa indaba ngobuciko

Isintekisi

Shintsha umusho olandelayo ube senkathini ezayo:

1. Umama uluka ingane.
2. Ubaba usenga inkomo.
3. Abafana balusa izinkomo.
4. Umculi uculela izihlwale.
5. Umbhali ubhala inoveli.

Isintekisi

Hlela imisho exovekile esenkathini ezayo:

1. usisi ingane uzogeza
2. kusasa amakhiwane sizokha
3. ekuseni ensimini sizovukela
4. ubaba ingane uzothulisa
5. unogada isikole uzogada

Ukufunda ngokushelela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Sizobhaka amakhekhe

Kusasa umama uzosifundisa ukubhaka amakhekhe. Lokhu kuzosisiza ukuthi nathi sikwazi ukuzibhakela. Kuzomusiza naye ukuthi angabhaki njalo.

Esikhathini esizayo, sizoqala sithengise amakhekhe. La makhekhe azosenzela imali eningi. Le mali izosisiza ukuthenga izinto ezibalulekile.

Ukufunda ngokushlela

Shintshanani ukufunda
ngokuzwakalayo

Ukufunda izinto ezinkulu

Ngokushesha, uLesedi wafuna ukufunda okuningi. Wasebenzisa ifoni kamama uDitshopo ukubuka amavidiyo amayelana nama-imeyili. “I-imeyili incwadi oyibhala ngekhompyutha,” kuchaza ividiyo. ULesedi wabheka ukuthi libhalwa kanjani ikheli ngomshini. Wafunda nokusebenzisa uphawu oluncane u-@.

“Lubukeka njengekati elizigoqile,” uLesedi wacabanga emamatheka. Wabhala phansi ikheli lakhe le-imeyili ayeziqambe lona encwajaneni yakhe yesikole.

Ngokulandelayo, wabheka amavidiyo amayelana ne-inthanethi. Wabona ukuthi abantu bayisebenzisa kanjani inkundla yokusesha ukuthola ulwazi. Waphinda wabheka ividiyo emayelana nokubhala amadokhumenti ngomshini. Ividiyo yabonisa ukuthi enziwa kanjani amagama abe makhulu, agqame, futhi acace. Wakopisha izinyathelo azithole kukhompyutha encwajaneni yakhe.

Ngelinye ilanga, uthisha wakhe, uMnu Molefe, wenza into engalindelekile emnandi. Weza nekhompyutha yakhe ephathekayo eklasini. “Ubani okwazi ukuvula lokhu?” UMnu. Molefe wabuza.

Ezinye izingane zazithule. Zazibukeka zethukile. ULesedi waphakamisa isandla sakhe. “Ngiyakwazi, Thisha,” kwasho yena.

Wahamba waya phambili. Wayithola inkinobho yokuvala nokuvula masinyane wabe eseyicindezela. Iskrini sakhanya sabaluhlaza okwesibhakabhaka.

UMnu. Molefe wamamatheka. “Wenze kahle, Lesedi!” kwasho yena. ULesedi wazizwa eziqhenya kakhulu. Izifundo zakhe ngefoni onobuchwepheshe zamsebenzela.

Ukuqondisisa

Bhala izimpendulo encwadini yakho yokubhalela:

1. **Isiphi isilwane asicabanga uLesedi uma ebona uphawu- @?**
 - a. Inyoka
 - b. Isibungu
 - c. Ikati
2. **Yini uMnu. Molefe ayiletha esikoleni ngelinye ilanga?**
 - a. Ikhompyutha yakhe ephathekayo
 - b. Ibhola lezinyawo
 - c. Ukudla okulula okubabayo
3. **ULesedi wazizwa kanjani ngenkathi evula ikhompyutha.**
 - a. Wazizwa ethukile
 - b. Wazizwa edangele
 - c. Wazizwa enokuziqhenya

Ukubhala ngesandla

Kopishela encwadini yakho yokubhalela:

Uzazi uyacula.

Uthisha ufundisa uZazi

ukucula.

Ukufunda ngokushlela

Shintshanani ukufunda ngokuzwakalayo

Ngubani uKatherine Johnson?

Ngobunye ubusuku, uGeeta nobaba wakhe babebuka enyangeni. “Ngifuna ukuya enyangeni ngelinye ilanga,” kwasho uGeeta. “Ngicabanga ukuthi kufanele umane ufane noKatherine Johnson,” kwasho ubaba wakhe.

“Ngubani uKatherine Johnson?” kwabuza uGeeta kuye. “Ngaphandle kwakhe, akekho awayezoke aye enyangeni,” kwasho ubaba wakhe.

UKatherine Johnson wayengumfundi ohlakaniphe kakhulu. Waqala esikoleni samabanga aphezulu eneminyaka eyi-10. Waya enyuvesi eneminyaka eyi-14. UKatherine wayebukhali eZibalweni. OPhurofesa bakhe kwafanela bamenzele nezifundo ezintsha.

UGeeta wayengakazicabangi ukuthi usengaya esikoleni samabanga aphezulu.

UKatherine akakwazanga ukuthola umsebenzi ayewufuna eseqedile eNyuvesi. Kwakunzima kwabesimame abamnyama ukuthola umsebenzi onjalo ngenxa yokucwasa.

“Kuyini ukucwasa?” kwabuza uGeeta.”

“Lokhu kungenkathi abantu bengaphathwa ngobulungiswa ngenxa yokuthile njengokobuhlanga noma okobulili,” kwasho ubaba wakhe.

UGeeta wakhumbula ngenkathi uMalcolm ethi wayengenabo ubuhlakani beZibalo ngoba eyintombazane. Kwakuzwakala kukubi.

Ngenkathi uKatherine eqala ukusebenza kwaNASA, amadoda enza okufanayo kuKatherine. Kwakufanele atshele abantu njalo ukuthi uhlakaniphe ngokwenele.

Ekugcineni bamcela ukuthi ahlanganyele nabo ngenkathi benemihlangano. UKatherine wasiza ukuhlela umzila wohambo lokuqala lwemikhumbi wokuya enyangeni.

“Ngicabanga ukuthi uKatherine wayengafuna ukuthi ufunde iZibalo kunokuba aye eNyangeni!” kwasho ubaba kaGeeta.

Ukuqondisisa

Bhala izimpendulo encwadini yakho yokubhalela:

1. **Wayefuna ukuya kuphi uGeeta ngolunye usuku?**
UGeeta wayefuna ukuya... ngolunye usuku.
2. **Ngubani owathi uGeeta akanabo ubuhlakani beZibalo?**
... wathi uGeeta akanabo ubuhlakani beZibalo.
3. **UKatherine Johnson wayesebenza kuphi?**
UKatherine Johnson wayesebenza e...
4. **Ucabanga ukuthi kungaba njani ukuya eNyangeni?**
Ngicabanga ukuthi kungaba...

Funda isiphetho esihlukile endabeni.

Okwengeziwe ngoKatherine: Isazi-mkhathi esibizwa ngoJohn Glenn sasizoyondiza sizungeze umhlaba. Ikhompyutha yayibale indlela yakhe, kodwa uJohn wayengayithembi.

“Cela uKatherine ahlole izinombolo,” kusho uJohn. “Uma ethi zilungile, ngizimisele ukuhamba.”

Izinombolo zikaKatherine zazilungile, futhi indiza yahamba kahle ngokuphephile!

Ngenkathi uKatherine eneminyaka engama-97, uMongameli wamnika indondo ekhethekile. Kukhona nefilimu ngaye, ebizwa ngokuthi Hidden Figures. UKatherine waphila iminyaka engama-101.

Xoxa ngezihloko ezihlukile.

1. Yisiphi isiphetho osithanda kakhulu?
2. Kungani?
3. Ungacabanga indlela ehlukile indaba engaphela ngayo?

**Copyright © 2026 National Educational
Collaboration Trust (NECT)**

This work is licensed under a **Creative Commons
Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0
International License (CC BY-NC-ND 4.0)**.

Additional permissions beyond the scope of this license
may be available. For further information, please
contact the publisher at **materials@nect.org.za**.

First edition, 2026

